

306.929

GRAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKFEJLESZTŐ FOLYÓIRAT

EZERKILENC SZÁZHARMINCHAT

SZÁM. XXVI. ÉVFOLYAM

KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE

GRAPHISCHE REVUE

GRAFIKAI SZEMLE

Eine Zeitschrift für das Buchgewerbe, herausgegeben von dem Verein der Buchdrucker Ungarns (Budapest VIII, Kőlcsey ucca 2).
Verleger: Alfred Halász; verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus Novák. Erscheint neunmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500
Abonnement jährlich 7.- pengő

GRAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT. MEGJENIK HATHETENKINT
SZERKESZTI: NOVÁK LÁSZLÓ. KIADJA: A MAGYARORSZÁGI KÖNYV-
NYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE, SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST VIII, KÖLCSEY U. 2. (GUTENBERG-OTTHON). TELEFÓN: 1-311-94

Magister artis impressoriae....

Ezt a büszke címet viselte a tizenötödik század alkonyata felé Zell Ulrik, Köln városának legelső könyvnyomtatója. Olyan megtisztelő volt ez a „nyomtató művészet mestere” titulus, hogy hordozóját az egyetemi tanárokkal tekintették egyenlő rangúnak. De nagy volt a becsületük a nyomdászlegényeknek is általában: tudományos foglalkozásuk révén sok helyt az egyetemek kebelébe tartozóknak tekintették őket.

Azóta a nyomdászművészet tartalma hallatlanul megnövekedett, művelőinek nagyrészt azonban egyoldalúságra szorította az e téren is elhatalmasodott munkamegosztás. A tizenhatodik század betűszedője viszonylag jóval magasabban állt a tanultság és a társadalmi elismertség létráján, mint a mai tipográfusok zöme; az igaz, hogy deákos, jól iskolázott ember volt valamennyi, míg a nyolcvanas-kilencvenes évek nyomdászinásai jobbára csak az elemi iskola negyedik-ötödik osztályát végzett gyermekek sorából rekrutálódtak.

A nyomdászszervezet és egyes megértő főnökök érdeme, hogy újabb időkben ezen a téren jelentékeny javulás következett be. A tanulók előképzettsége jóval különb, mint volt harminc-negyven esztendeje, de viszont a becsületes, komoly értelemben vett nyomdászat is mélyebb és tartalmasabb lett azóta.

Most arról van szó, hogy a könyvnyomtatás fölatalásának félezer-esztendősi jubileumára — 1940-re — olyan egyetemet alapítsanak Mainzban, a tipográfia szülőhelyén, amely a lehető legszélesebb mederben és legmélyebbre hatóan tanítaná az összes nyomdászati tudományokat, világra szóló lámpása lenne a poligráfiai művészeteknek, s jó eredménnyel végzett

hallgatóit a „nyomdászat doktora” címmel ruházná föl. Ez a doktori cím, illetőleg tudomány adná idővel a valószínű képesítést a nagyobb nyomdai üzemek vezetői állásainak betöltéséhez.

Az orvosdoktorok, jogtudósok és filozófiai doktorok érdemes céhei mellett tehát egy újabb tudósi státus van fogantatóban: a nyomdászdoktoroké.

Hát ami a nyomdászati tudnivalók terjedelmét illeti: foglalkozásunk nemigen áll a tudományosnak nevezett pályáké mögött. Miként a jó orvosdoktornak a szoros értelemben vett gyógyászatban túleső, de azzal közvetlenül határos egyéb fajta tudományokkal is úgyszólván folyton-folyvást foglalkoznia kell, mert csak így töltheti be korszerűen a hivatását: a felelős állásban levő nyomdász a maga alapismeretein — mondjuk a szedésen vagy nyomtatáson — kívül még szélesebb skálájú „mellék”-tanulmányokra is kénytelen. Lehetőleg több nyelven kell olvasnia, ismernie kell a nyomdászat meg a képzőművészetek történetét, főleg a könyv- és grafikai művészetét, széleskörű elméleti tudást kell összehalmoznia a mechanika, fototechnika és az anyagismeretek — festék, papíros, betű- és kliséanyag stb. — tájáról, a sajtótörvénnyel meg a nyomdászatra is vonatkoztatható közigazgatási dolgokkal tisztában kell lennie, s ezenfölül ott vár még rája az a tömör, praktikus ismeretanyag, amit a nyomdászat kereskedelmi részének szokás nevezni.

Ha mindezeket a tudnivalókat súly szerint le lehetne mérni: mindenesetre nyomnának annyit, mint amennyi valamely tudományosnak nevezett s doktorátushoz kötött pálya sikeres betöltéséhez szükséges.

Föltámad a kéziszedés!

Ezen a címen jó négyhasábos cikk jelent meg a Budapesti Hírlap szeptember 6-i számában. A riporteri művészet jeles munkája ez a cikkely, teli hévvel, szuggesztív lelkesedéssel az ügy iránt, s így bizonyára nagy érdeklődéssel olvasták a laikusok körében is. Az érdeklődés természetesen nem hiányzott a nyomdászok oldalán sem, de itt általában nem értették meg a – mi tagadás benne: nagyon is homályos – ismeretét; a különben jól csengő frázisok s a fantasztikum határán járó következtetések sem keltek a lelkekben visszhangot, s bizony a legtöbben fejszóválvá, hitetlenkedve tették félre az ujságot. Voltak aztán olyan kollégáink is, akik kérdést intéztek lapunk szerkesztőségéhez, hogy miről is lehet itt szó tulajdonképpen.

Meg muszáj tehát próbálni: ki tudjuk-e bogozni a rejtélyt.

A Budapesti Hírlap cikkéből mindenekelőtt megtudjuk, hogy egy magyar íróember: Móricz Miklós dr, olyan új eljárást, illetőleg szerszámot talált föl, amelynek segítségével „a kéziszedő több mint háromszorosa tudja fokozni munkateljesítményét és meg tudja közelíteni a szedőgép gyorsaságát, mert elérhet 3600–4000 betűs gyorsaságot. S eléri ezt minden kapkodás, minden gyorsított, izgatott mozdulat nélkül, szépen, nyugodtan, egyenletesen.”

Szedőember, aki évtizedekig dolgozott a szekrény mellett, s amellet a nyomdászati szakirodalom révén meglehetősen ismeri a szedés gyorsítására irányuló próbálkozások immár 160 esztendő múltját: okvetlenül fölneszel ezekre az állításokra, és zsbongó érdeklődéssel keres feleletet az ekkor logikusan fölülő kérdésre, hogy ezt a kéziszedésben példátlan munkagyorsulást vajjon minő módon, micsoda rendszer útján és miféle apparátussal éri el a föltaláló. Olvassa tehát a riportot tovább is:

„A találmány egy esztendő alatt érte el végleges formáját, egy egészen új típusú betűszedőszekrény alakjában. Allg foglal el nagyobb helyet, mint egy írógép. A régi szedőszekrény hatalmas tábla, amelynek rekeszből csak a hosszú kézzel megáldott szedő tudott messzeségérzés nélkül nyúlni a legtávolabbi sorokba. Itt minden együtt van, allg egy kis kézmozdulatra. Szakszerű leírás helyett, ami legtöbbször érthetlenné válik, elégedjünk meg annyival: a szedőszekrény helyes kis fadóboz, amelyből jobboldalt sínek bujnak ki s a sínekben a betűk. A sínekben, a fadóbozba rejtve, egyszerű rúgók, amelyek segítségével pótolni lehet a felhasznált betűk sorát.”

Hát ennél a sommás „ismertetésnél” bizony a legszakyszerűbb leírás sem igen lehetne érthetlenebb. De valamelyes

világosság derül az ügyre ott, ahol a riporter Móricz dr-t, a föltalálót beszélgeti:

„Az ujságírómesterségnek – mondotta Móricz dr – a nyomdal része is mindig nagyon érdekelt s volt rá alkalmam, hogy a kéziszedés minden csinját-binját megismerjem. Képtelenségnek tartottam, hogy egy betűnek a szekrényből történő kiemelése és a sorjázóba illesztése három másodpercet vegyen igénybe. A tördelőink, szedőink tudták, hogy új szedési rendszerrel kísérletezem, s a remek székely Égető nevű tördelőnk azt mondta egyszer nekem erre:

– Hiába csinál a szerkesztő úr akármít, azt nem tudja megtenni, hogy két t betűt tudja egyszerre felvenni a rekeszből.

– Téved, kedves Égető – feleltem neki. – Én nem két t betűt, hanem harmincnincet betűt tudok egyszerre a kezemben tartani.

Az új gyors szedési rendszernek csakugyan ez a leglényegesebb újítása. Eldobja az ősi szedő-mozdulatokat és újakkal, egyszerűbbekkel, könnyebben megtanulhatókkal, gyorsabbakkal helyettesíti őket. Az új szedőkészülékben a betűk sorokba rendezetten állnak, a szedési fölület nem nagyobb, mint az írógép billentyűzete elől; a szedőszájnál a szedőkéz annyi betűt vehet le és illeszthet a kezében alkotott sorhoz, amennyire éppen abból a betűnemből szüksége van. A kettős hangzók, a gyakrabban előforduló ragok, a legfontosabb költőszavak mind külön betűcsatornában állnak s az, hogy például a „hogy”-ot az előtte álló vesszővel és a vesszőre következő s a rendesnél szélesebb szóközökkel együtt egy mozdulattal veheti ki a csatornából a szedő, amúgyis meggyorsult kézmozdulataiból hatot egy mozdulatra egyszerűsíti. Az új gyors kéziszedés szerint a szedő nem rak minden egyes betűt külön a sorjázóba, hanem körülbelül egy ujságsornak megfelelő betűmennyiséget alakít sorrá a kezében és például egy rendes oktáv könyvsort kétszerre tesz le.”

Nyomon vagyunk már! Valami szedés-gyorsító apparátusnak a logotípiás rendszerrel való kombinálásáról lehet csak szó.

S itt elvonul előttünk a betűszedés gyorsításán dolgozó föltalálók végelethatalatlan hosszú sora. Köztük jó magyar emberek is, mint a bajai Kliegl József Péter (1833-tól), a pozsonyi Menk Sámuel (1840), Benyovszky őrnagy (1850), Budaházy Tamás professzor (1870 körül), Kövesdy Dániel (1879), Mérai Horváth Károly (1895 óta), Porzsolt Jenő és Uher Ödön.

A szedés gyorsításán százhatvan esztendő óta fáradozott ötszáz föltaláló – vagy talán ezer is – az ötletek rengeteg tömegével s a kísérletek roppant sokaságával egyengette az utat ama néhány ember előtt, akinek – főleg ügyes kompilációval – sikerült ezen a téren számottevő eredményt elérnie. A szedést gyorsító rendszerek közt voltak olyan instrumentumok is, aminőkre most a Móricz dr találmányánál gondolunk, de megvolt a logotípiás rendszer is.

A szedést gyorsító instrumentumok között legismertebb volt a Lagerman svéd mérnök „Typotheter”-e, amelyet a Pallasnyomdában is használtak 1892 körül. Ennek a legszembetűnőbb része egy a betűszekrény szélére erősített tölcser volt, amelybe a szedő két kézzel dobálta bele a betűket,

persze csak úgy egymásután. A tölcseren áthaladva, acélsínek és fogócskák ragadták meg a betűt, talpra állították s ide-oda forgatták, amíg a szignatúra is helyes irányba jutott. Végül aztán egy hosszú, csatornácskával ellátott hajóra került a betű, a korábban lesorjázott társai mellé.

Hasonló szedésgyorsító instrumentumokat mások is szerkesztettek. Ki ilyet, ki pedig amolyan. A bécsi Schwarz Artúr tölcseres műszerét például a bal csuklójára erősítette a szedő, s jobb kezével hajigálta belé a betűt. A Chadwick-féle „Typesetter”, a Pollack-féle, meg a Winder-féle szedésgyorsító is ilyenforma lehetett.

Mindezek a szedésgyorsítók nagyjából úgy negyven-ötven százalékkal fokozhatták nem a „szedésnek”, hanem a betűk még kizárás nélkül való egymás mellé rakásának a tempóját. (A Linotype-on s egyéb klaviatúrás szedőgépeken ez a tempó száz-száz-húsz-százalékos gyorsulást ért meg.) Negyven-ötven-százalékos gyorsulás pedig a szedés egy részletmunkájánál nem sokat számít, különösen akkor, ha ugyanakkor megnehezedik egy másik részletmunka: a betűknek bizonyos szélességű sorokká való zárása. Mert bizony a szavaknak a hajó csatornáiból vagy bárhonnan is a sorjázóba emelése már egy kis többletmunkát jelentett.

A sorok zárása sokkal több időt köt le a szedés alkalmával, mint azt közönségesen gondolják. A lelkiismeretes, gondos zárás ugyanis majdnem annyi időbe kerül, mint a betűk egymás mellé rakása. Ebben van a soröntő szedőgépek sikerének a nyitja is. Például a Linotype-nál a kopogtatás útján kb. 120 százalékkal gyorsabban történik a betűk egymás mellé sorozódása, mint a kéziszedésnél. A sorzárás a szedőgépen alig kerül valamicske időbe; ez további 80–100 százaléknyi gyorsulást jelent a szedés előállításánál. Ha ehhez még hozzászámítjuk az osztás műveletének elesése útján keletkező munka- és időnyereséget: egyszeriben megérthetjük a szedőgépek gyors elterjedésének az okát is.

A sorzárás volt a szedésnek az a technikai része, amin százával botlottak el a régiebb föltalálók, már tudniillik azok, akik nem lévén praktikus, szinte vérbeli betűszedők: nem is ismerhették ennek a műveletnek minden technikai és pszichikai természetű mozzanatát, s így másodrendű dolognak tartották a betűk egymás mellé rakásával szemben.

Volt a régi jó föltalálókknak még egy nagy szerencsétlenségük: elkápráztatva ideájuk nagyszerűségétől, nem néztek se jobbra, se balra, s különösen nem hátrafelé. Ös eredetinek érezték a találmányuk eszméjét, s nem akaródzott volna elhinniök, hogy az

idők folyamán már másoknak is lehettek hasonló gondolataik! Pedig a technikai fejlődés csak a mult tökéletes ismerete alapján lehetséges. Ha tovább akarunk fejleszteni valamit: ismernünk kell azt töviről-hegyire, jelenével-multjával, minden aprólékosságával egyetemben. Ha a föltaláló mindezeket az előtanulmányokat nem végzi el, s találmányánál nem hasznosítja elődei összes vívmányait: könnyen azon veheti magát észre, hogy nyitott kaput döngetett.

Visszatérve Móricz dr találmányára, a leírás nyomán úgy képzeljük, hogy csatornák sokaságáról van szó, amelyek mindenikéből más-más betű dugja ki a fejét. A szedő onnan csipegeti ki őket sorjában a jobbkezzével, s átteszi a balkezének kinyújtott hüvelyk- és mutatóujja közé. Amikor húsz-harminc betű van már itt együtt: sorjázóba emeli a betűket, ahonnan aztán egy másik szedő – gondos kizáró munkával – sorokat formál belőlük.

Nehéz volna a dolgot másként elképzelnünk. Ha azonban a részletek tekintetében más, praktikusabb megoldásra jött rá a föltaláló: őszintén gratulálunk neki. Magyar embernek nagy, esetleg világra szóló sikere benső, igaz örömmel töltene el bennünket is. A kérlelhetetlen, mindig csak a kétszer-

kettőre és a korábbi tapasztalatok tömegére támaszkodó tárgyilagos szakkritika figyelmét nem kerülheti el, hogy Móricz dr a logotípiás rendszert is hasznosítani akarja a találmányánál, s evégből jóemlékű Imreh Sándor marosvásárhelyi könyvnyomtatónak egy a nyolcvanas évek elején megjelent írására is hivatkozik. Messzebb is mehetett volna visszafelé, mert éppen a logotípiás rendszer volt a kiindulópontja minden szedésgyorsító találmánynak. Százhatvan esztendővel ezelőtt például, 1775 körül Barletti de Saint-Paul 20.000 frankos jutalmat kapott a francia kormánytól a maga logotípiás rendszerű szedésgyorsító találmányáért. Utána még nagyon sokan föltalálták ezt a rendszert, köztük – 1850 körül – az akkoriban Londonban élő magyar emigráns, Benyovszky őrnagy is. Esztendőig szívósan kitarzott az ideája mellett. Elég gyorszedő is lévén, 1855-ben nyilvános versenyszedésbe bocsátkozott az akkoriban leggyorsabb angol szedővel, Hughes William-mel. Ő maga logotípiákkal dolgozott, ellenfele közsőséges betűkkel. A versenyből Hughes került ki győztesnek . . .

A logotípiás rendszerrel dolgozó föltalálók sorában a legalaposabb munkát eddig Weisz Leopold bécsi betűszedő vé-

gezte. Egybeöntette a névelőket, kötőszókat, prepozíciókat és a gyakrabban összerakuló betűpárokat. Egyik betűszekrénye rekeszeinek a száma 275 volt, egy másiké nem kevesebb, mint 668. Hosszú esztendőök gyakorlata révén tüneményes gyorsasággal tudott dolgozni a logotípiáival. Egy szedésversenyen 3500 betűt szedett óránként.

A Barletti föllépésétől mostanáig eltelt százhatvan esztendő idevágó tapasztalatai azt mutatják, hogy a logotípiás rendszerrel meg lehet valamelyest gyorsítani a szedést, hanem ugyanakkor az osztás nehezül meg jelentős mértékben. A betűanyag beszerzési áránál is mutatkozik egy kis differencia. Szóval amit nyernek a réven: majd mind odavész a vámon . . .

* * *

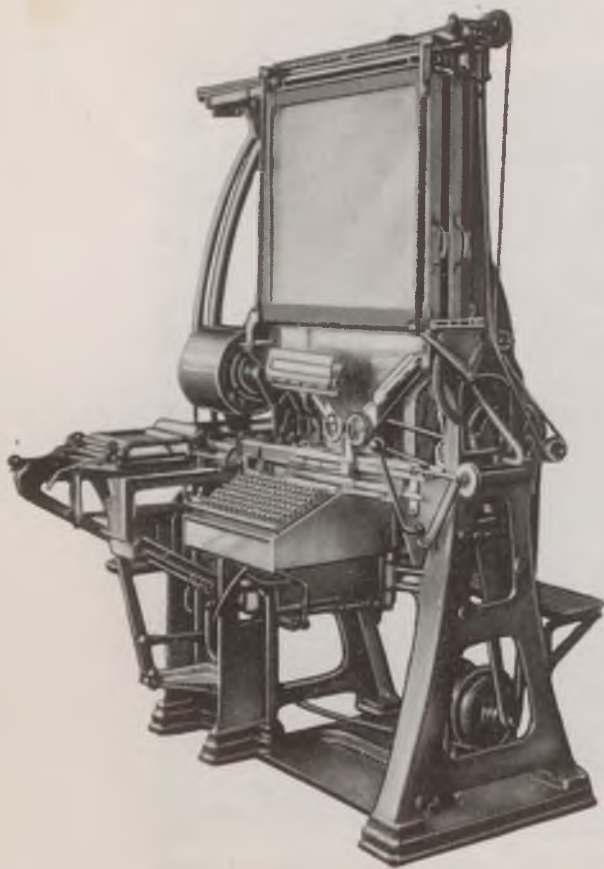
Magyar föltalálóról lévén szó: rosszul esik magunknak is, hogy nem előlegezhetünk a művének olyan áradozó lelkesedést, mint aminőre a riporter keblek anynyira fogékonyak. Nagyon sok tapasztalat növesztette meg bennünk ezt a műszaki szkepticizmust. De ha ez esetben tévedtünk volna, s a B. H. állításainak csak a fele is helytállóan bizonyul az idők folyamán: mi leszünk a lehangosabb, leglelkesebb szószólói a magyar ember igazának.

Az augusztus 24-étől 27-éig Luxemburgban tartott XIII. nemzetközi nyomdászkongresszus résztvevői. E kongresszuson 14 ország 28 küldötte 103.932 nyomdászegyesületi tag képviseletében vett részt; 8 nyomdászszervezet 20.402 taggal – köztük a spanyolországit is – különböző okok miatt nem képviselthette magát, s így csak levélben üdvözölte a kongresszust. Politikai okok folytán nem jelenhetett meg az összesen vagy másfél százezernyi olasz, osztrák, német és bolgár nyomdai munkások képviselete sem. Képünkön az alsó sorban (kezében a virágcsokorral) ott láthatjuk Schlumpf Jacques-ot, a Nyomdász-Internacionále elnökét, mögötte balfelől Grundbacher Hans nemzetközi nyomdásztitkár, a fölülről számított második sorban pedig a magyar küldötke: Halász Alfréd (balról a második) és Wiesenberger Vilmos (balról a harmadik) kollégáinkat.

Orotype sorszedő és filmnyomtató gép

Valahányszor új szedőgépről van szó, a szakember agyában fölvetődik az a gondolat: vajjon micsoda hiányosság is lehet az, amin az új konstrukcióval segíteni akar a csinálója. Hisz a mi mostani szedőgépeink általában jól megfelelnek mindenféle kívánalmaknak. De viszont az is megállapítható, hogy az újabbnak szedőgépfőtalálók nem annyira a könyvnyomdász számára szerkesztik az újdonságaikat, hanem inkább azon mesterkednek, hogy miként lehetne az offset- és mélynyomtató eljárásoknál a kézi vagy gépi szövegszedést a könyvnyomdák-tól elvonni. Most ugyanis a szövegrésztelket a könyvnyomdász állítja elő s átnyomtatás útján kerülnek azok az offset- vagy mélynyomtatói formára. Az offset- és mélynyomtatókat ugyan nem bántja ez a kérdés, hiszen a szövegszedést amúgysem lehetne gyorsabban előállítani, s az átnyomtatás ideje sem esik súlyosan a latba. A legújabb eljárás lehetővé teszi, hogy ezt az idővesztést megtagarítsák; a szedés egy külön-

Az Orotype. Messziről hasonlít a Linotype-hoz, a kizáró- és öntő-szerkezetek helyett azonban festékező műnyomatató szerkezet és filmtekerces van a gép bal oldalán.

leges szerkezetű sötét kamara segítségével lefotografálódik, s a filmet az offset- és mélynyomtatáshoz való közvetlen másoláshoz használják föl.

A szedés ólom nélkül való előállításának eszméje nem új dolog: már ötven esztendő előtt foglalkoztatta a Linotype későbbeni főltalálóját, Mergenthaler Otmárt. 1878-ban előállított gépén az ólom használata nélkül előállított „szedés” litográfiai átnyomtatásra volt szánva. Mergenthaler különben hamar kiábrándult ebből az első szedőgépés találmányából. Ideáját később többen is fölkapták. Valamennyien az írógép szerkezetéből indultak ki, de semelyik főltalálónak fáradozását sem kísérte siker.

A fényzedőgépeknél is arra törekedtek a főltalálók, hogy az ólom használatát teljesen kirekesszék a könyvek stb. előállításának a munkájából.

Az újabb konstrukciójú írószedőgépek egyike volt a „Typar”, amelyet a svájci poligráfiai egyesület gyártott a Bern melletti Laupenben. Egyéb írószedőgépekkel ellentétben a Typarnak megvolt az a jó oldala, hogy a papirosra kerülő sorok a formátum szélességére voltak zárva.

A Typar gyártását 1929-ben megszüntették. A winterthuri lokomotív- és gépgyár azonban megvette a szabadalmait, s ezek fölhasználásával most „Orotype” néven új sorszedő és filmnyomtató gépet épít.

Az Orotype első pillantásra föltűnően hasonlít a Linotype-hoz. Magassága 1'95, szélessége 1'30 és hosszúsága 1'55 méter; súlya 11 métermázsa. Ami a soröntő szedőgépeket jellemzi – billentyűzet, matricák, magazinok, gyűjtő és elosztó szerkezet – mind-mind megvan ezen a filmnyomtató gépen is.

Az Orotype klaviatúrája 121 billentyűt foglal magában, ami megfelel a modern írógép standard-billentyűzetének. 117 billentyű a betűképeket adja, 4 a kizárásnak van fönntartva. Magazin 2 van a gépben, egyenkint 126 csatornácskával (az e és n betűk, meg a fél- és negyednégyzet csatornája duplán van meg). A két magazin betűi egymással keverhetők. A magazinváltás oldalt való kihúzással történik. A magazinok 6–14 pontos betűket vehetnek föl.

Amit mi matricának néznénk, forma dolgában hasonlít a Linotype matricáihoz; füle és fogazata van az eloszthatás okáért; a fogazat közepette azonban nem mélyített képű betűkép, vagyis matrica húzódik meg, hanem kidomborodó képű patrica.

Az Orotypeszedője úgy dolgozik a gépén, akárcsak a soröntő gépek operátorja. A szavak közé rugalmas spácium kerül. Esetlegesen korrektúrákat már a gyűjtőben is el lehet

végezni, ami nagy haladás a Typar munkájához képest. A rugalmas spáciumok használatából következik, hogy a sorokat a formátumnál 3–5 milliméternyivel szélesebbre szedik; a sort ezután formátumszélességre összenyomják s ebben a helyzetben fogva tartják, míg a lenyomata el nem készül. A sorok szélessége 40 ciceróig terjedhet. Kézi szedés és ornamentum is beilleszthető az Orotype-szedésbe, mégpedig úgynevezett szedés-zárak segédelmével, amelyeket a gyűjtőbe tesznek bele. Az ilyen kéziszedéses betűk – 20 pontnyi nagyságig – a gépen szedett sorokkal együtt nyomtatódnak a filmre.

Ami az Orotype-ot a soröntő gépektől főképpen megkülönbözteti: az az öntő és kizáró szerkezetek hiánya. Ezek helyett a festékező művet, nyomtató szerkezetet meg a filmtekerceset látjuk az Orotype-gépnek a bal oldalán.

A sor lenyomtatása vagy papiros- vagy pedig cellofánfilm-szalagra történik, mégpedig a jobb fődés okáért duplán: alulról és fölülről egyszerre. A felső nyomtatás offset-rendszerű: egy 24 cm átmérőjű cillinderre csavart gumilapból kerül a filmre, s ugyanakkor kapja meg a filmszalag a tipográfiai rendszerű alsó nyomtatást is. A sor hibátlanságát a szedő a maga ülőhelyéről ellenőrizheti, s ha hiba esik: segíthet rajta úgy, hogy törli a sort, s hibátlant billentyűz a helyébe.

A sor lenyomtatása után a patricák magazinok szerint csoportosulva széjjelhúzódnak s a fönnlévő osztó szerkezet felé vonulnak. Láncozott berendezés vonatja itt őket végig az osztó-kanálisok előtt, egymásután belepotyogtatva mindenik patricát a maga tartójába.

Ha az Orotype-szedés elkészült, korrektúra-levonat készül róla a közismert pozitív fénymásoló eljárás szerint. Maga az Orotype-korrektúra azonban körülményesebb, mint a kézi szedésé. A legkisebb hiba esetén is újra kell szedni a sort, s aztán a film kiradírozott helyére beragasztani.

Míg a soröntő gépek produktumáról a korrektúra megtörténte után már nyomtathatunk is: az Orotype korrigált szedésével még jócskán van dolguk az e gépen dolgozóknak. A tördelő a maga munkáját ollóval meg csírrrel végzi, ami után a kész oldalak átnyomtatás útján az offset-, vagy maratás útján a mélynyomtató gépen való sokszorosításra készíthetők elő.

Nagyjából ennyit tudunk eddig az Orotype-ról. De ez is elég ahhoz, hogy megállapíthassuk: a soröntő szedőgépeknek aligha támadt komoly versenytársuk az Orotypeben. Az utóbbit a könyvnyomtató nem is

használhatja, hacsak nem rendezkedik be offsetre avagy mélynyomatásra is.

Az Orotype-nak tehát meglehetősen szűk az érvényesülési területe. A 100.000-nél nagyobb számban használt soröntő gépek közül talán egyet sem szorítanak ki, az offset- és mélynyomatató üzemek száma pedig világszerte csekély a könyvnyomdaiakhoz képest. Németországban például most csak 96 mélynyomatató rotációs gép és 197 egyéb mélynyomatató sajtó dolgozik (az offset-rotációk száma 123, az egyébfajta offset-sajtók pedig 514). Ezzel az aránylag kicsiny gépparkkal szemben a könyvnyomdai gyorsajtók száma nem kevesebb mint 22.580, a könyvnyomdai rotációsoké pedig 2174 most Németországban. Höhne Ottó.

Klisé-mízériák

Mert hát ilyesmi is akad bőven, s bizony: olykor a legrutinosabb gépmesternek is főhet a feje, hogy adott esetben miképpen nyomtasson elfogadhatóan a felsőbbbsége által olcsó áron megrendelt primitív klisékről.

Pedig az esetek többségében lehetne ám jó kliséket is csinálni, mint azt az Egyesült Államoknak, Angliának és Hollandiának legtöbb ábrás nyomtatványa bizonyítja.

A praktikus Amerika és a halvérű hollandi különben azt is meg tudja mutatni, hogy a racionalizáláshoz reális fölfogás is kell.

Nem lennének azonban igazságos, ha az amerikai kitűnő klisékről szólva, az én jó magyar cinkográfus barátaim szaktudását lekicsinyelném. Vannak közöttük Amerikát járt jó szakemberek, akik ott, az újvilágban nagyszerűen megfeleleltek. Miért nem olyan jó minőségű tehát a hazai klisé, mint az amerikai?

Egy drezdai nagy szövetkezeti áruház csarnokában olvastam egy feltűnő nagybetűs jelmondatot, mely minden belépőnek szemébe ötlött. A felirat így szólt: „Az áru árát mindig a minőség szabja meg!” Ha a minőség jó, akkor az áru végső eredményben mégis csak olcsóbb.

Az olcsó minőségű, rossz klisé egyengetése igen sokáig tart, lenyomata rossz, ugyanúgy mint a rossz betű és a rossz öntvényé. Ezek tehát drága dolgok! A klisé megrendelő egyénnek tehát nem lehet közömbös az ár kikötésénél az, amit a legtöbbször el szokás felejtetni, vagyis a minőségi kikötés. Ennél a minőségi kikötésnél nem szabad elfelejtkeznünk, hogy a klisé-talpnak elsőrangú, teljesen kiszáritott és lehetőleg igen kemény anyagból kell lennie,

nem pedig olyanból, amelyen két hét előtt még a veréb csiripelt, továbbá hogy céltudatosan arra szorítsuk cinkográfus kollégáinkat, hogy minden klisé pontosan betűmagas legyen. Leszögezés előtt a klisétalp mártás-sék meg olajban, s ami a legfontosabb; a fa mindenik oldalán – tehát alul-felül és az oldalain is – sík és igen pontosan derékszögű legyen. Ezt kellene minden rendelésnél kikötni, mert ez ugyanolyan fontos mind a szedés, mind pedig az egyengetés és a továbbnyomatás zavartalan biztosítása szempontjából, mint az egyéb ilyenkor szokásos kikötések. Gyakran úgy vagyunk vele, hogy van két-három klisének, melynek a közepe lyukas, mint egy utászcsónak, vagy egyik oldala lóg. „Azért gépmester, hogy egyengessen”, mondják. A gépmester pedig kínlódik a sok rossz fával, lefeszíti róluk a klisé, aztán csiszolja, simítgatja; néha két-három óra is elkallódik az ilyen babra munkával, ami pedig nincs belkalkulálva a költségvetésbe, tehát a gépmester sem írhatja be. Ma, amikor minden munka a sürgősség jegyében kerül a gépmesterhez, lehetetlen, hogy az arra hivatottak ilyesmire ne gondoljanak.

Ma a gépmesternek igazán nem lehet experimentálnia, mert úgyis elég baja van. Megjön a géprevízió, egy csomó agyonstereotípált alacsony betű is ki van jelölve, melyet a henger nem hord fel, s kezdődik a szedő szakelődása: hogy azt ki kell tudni „curichtolni”; e mellett az álláspont mellett aztán csökönnyösen kitart akkor is, ha ez lehetetlen. A rossz Monotype-öntés kizárásából és hasonló lehetetlen helyzetekből is roppant időveszteségek állnak elő. Persze az arra illetékeseknek megvan erről is a véleményük, de nem az anyagról, nem a kliséről, hanem a gépmesterről, aki a silány anyaggal kénytelen dolgozni! Sok minden megy a gépmester bőrére, olyan is, amit meg lehetne előzni. Amíg nincsen baj, addig mindenki gazdája a munkának; ha baj van, akkor már többnyire egyedül a gépmester az, akinek a hátát kell tartania. Ha ehhez még ráadásul jön egy csomó lyukas, görbe, hatszögletes klisé és az egész szedőteremben nincs két egyforma kvadrát, de amit a szedő – tekintettel a sürgősségre – minden válogatás és skrupulus nélkül mégis belerak a szedésébe, mert más úgyszólván: olyan feladatok elé állítódik a gépmester, amiknek megoldásához idő és megint idő kell. Azt pedig elégszer hallja a gépmester, hogy „nem vagyok én időmilliomos”! Megfelelő módon meg lehetne és meg kellene szüntetni ezt a lehetetlen helyzetet. Elvégre, ha a gépmester nem szállít megfelelő munkát, a megrendelő néha le szokott írni a

munka árából, vagy olykor egyáltalában nem is fogadja azt el.

Ne vegyük tehát természetesnek, ha a szállított klisék talpa görbe és oldala lejtős. A jól szerelt kliséknak az ára ugyan valószínűleg magasabb lesz, de ez bőségesen megtérül az egyengetésnél és továbbnyomatásnál, melynek gyorsaságát és zavartalanosságát ez biztosítja.

Az autotípiai raszterkliséknak több kikészítési módjuk van, ezek között nevezetes a beégetett, ú. n. email-eljárás, továbbá a hideg úton készülő „blank-kópia”.

Az emailban másolt klisék ugyanolyan élesen adják vissza az eredetit, mint a „blank”, van azonban egy sajátosságuk is, amelyet a gépmester többnyire csak akkor vesz észre, amikor esetleg már a negyedik ezernél a pontok szét vannak nyomva és a klisé fekete, tömör felületei már mintha ragyásak lennének és a lemez csakhamar hasznavehetetlenné is válik. Az emailos klisék gyors leromlása különösen akkor következik be, ha érdes vagy fénytelen műnyomatató-papírosra nyomtatunk. Az emailban másolt cinkklisé ugyanis meleg úton, beégetés útján készül, így a fém csengését, rugalmas szilárdságát teljesen elveszti, miután a beégetés által a cink megpuhul, nemesebb részei szinte elpárolognak, s a klisé silányosságánál fogva hamar elhasználódik, tönkremegy. Éppen ezért a lelkiismeretes cinkográfus beégetést csak rézkliséknél alkalmaz. Akik ezt a kis hamisságot nem ismerik, hamar készen vannak az ítéletükkel, persze megint a gépmester rovására. A jó vezető tehát csakis blankkal kopírozott kliséket rendeljen, mely igaz, hogy valamivel többbe kerül, de minőség és tartósság dolgában sokkalta jobb, mint az emailos klisé. Ha pedig a gépmester harmadosztályú anyagot kap, akkor a munkájának az eredménye nem lehet elsőosztályú.

A klisé megrendelése tehát hozzáértést kíván és egyike az általános siker igen fontos feltételeinek. A klisé tökéletessége szempontjából nem közömbös a tökéletes retusálás sem. A bámulatra méltóan szép külföldi nyomtatot a jó szakember ha megnézi, úgy azonnal meglátja rajta a gondos, művészi retusálást is. Minőségi munkánál tehát nem hagyhatjuk el a gondos retusálást, mely igaz, hogy pénzbe kerül, de minőségi munkát nélkül nem lehet tökéletesen kivitelezni. Ha tehát azokat a külföldi igen szép nyomtatványokat nézzük, akkor lássuk meg rajtuk a kifogástalan gondossággal retusált eredetit, no és a blankkópiás kivitelezést is, annál is inkább, mert a gépmester csak azt tudhatja kihozni a kliséből, ami csakugyan benne van! Lakenbach Artúr.

Nyelvi és helyesírási bogarászás

Számról számra csak összegyűlik mindig néhány tühegynyi kisebb-nagyobb helyesírási bogárféle. Hol ebben, hol amabban a nyomtatványban akadunk rájuk, kibogarászzuk, tollhegyre vesszük, hogy tanulgassunk belőle és a károsát kiirtsuk. A propos:

Kiirtani. Nemrégiben is így láthattuk: kiirtani. Írója, szedője összetévesztette talán az ír ige multidejű alakjával: írt. Egészen más az, ha valamit kiirtunk, elpusztítunk, mint ha például lakást vagy pályázatot írtunk ki. Tehát: irtani a helyes.

Egyelőre. Sok író az írás hevében nem egyszer hibásan írja le ezt a szót így: egyelőre. Ez annyi, mintha valamit kiegyenlítene, egyelőre, egyforma hosszúságúra vágna, például léceket. Egyelőre (vorläufig) jegyezzük meg magunknak és szedjük helyesen ezt a szót: egyelőre.

Mérföld a helyes, tehát hibás és régies, ha „mértföld”-et szedünk. Épígy helytelen, ha az árboc szót „árbóc”-nak szedjük. Sokan el sem hinnék, hogy a „delikvens” szó, amelyet így tanultunk és szoktunk meg hosszú évek óta, hibás. Ennek az igen gyakran használt latin szónak helyes írása ez: delinkvens.

Minthogy, mint hogy. Minthogy anynyi, mint: mivel, miután (da); mint hogy két szóban pedig összehasonlítást jelent. Például: Minthogy kevés az időm, nem várhatok tovább; minthogy (miután) nem tud gyalogolni, taxira ült. Sokkal jobb, ha enged, mint hogy erőszakoskodik; nem kíván mást, mint (azt) hogy nyugton hagyják: egyebet nem mondhatok, mint hogy légy elég erős. Gyakoroljuk magunkban az ilyen eseteket, mert nemcsak az írók, mi magunk is sokszor tévesztjük össze munkánk közben a „mint hogy”-ot a „minthogy” szóval.

Szegfű virág. Szekfű Gyula történet-tudós. Szekszárd. Fokhagyma és nem: foghagyma. Feddni, feddhetetlen. Sokszor szedik hibásan: „fedni”, „fedhetetlen”, ami egészen mást jelent.

Ezidőszerint csak egy szóban helyes. Régiesek ezek az alakok: „ezidő szerint”, „ez idő szerint”, „ez időszerint”.

Fix pont, fix árak, fix üzlet épügy két szó, mint ha a „fix” szót magyarul írnök: szilárd pont, meghatározott árak, szilárd üzlet. Mégis a legtöbbször hibásan látjuk: fixpont, fixüzlet stb.

Nem-e. Régi nyelvtani szabály, hogy kérdő-tagadó mondatokban a határozóhoz vagy az ígéhez teendő az „-e” kérdőbetű és nem a tagadó szócskához. Mégis írnök

egyike-másika talán a gyors munka lázában így ír: Nézd meg, nem-e jött már haza. – Kérdem: nem-e jobb így? Sohase szedjük úgy utánuk. Így helyes: Nézd meg, nem jött-e már haza. – Kérdem: nem jobb-e így? És így tovább.

Illuzórius. Sokszor látjuk nyomtatványban is hibásan: „illuzórikus”, sőt néha „illuzóris”. Minden igyekezet „illuzórikussá” válik. Szedő szaktársaink jól teszik, ha helyesen szedik ezt a szót, így: illuzórius.

Íránt és szemben. Már vagy egy évtized óta teszem szóvá szaksajtónkban e két névutónak egymással való gyakori összetévesztését. Az „íránt” szót valaki vagy valami irányában érzett rokonszenv, barátság vagy szeretet kifejezésével kapcsolatban használjuk, míg a „szemben” szó a szembenállást, az ellenséges indulatot, az ellenszenvet jelenti. Tehát teljesen hibás az olyan fogalmazás, mint amilyen – egy napilapból véve – itt következik: „... nem volt hajlandó megmagyarázni, hogy miért viseltetik máról holnapra ellenszenvvel felesége iránt, akivel szemben eddig csak vonzalmat mutatott”. Nem tételezem fel egyik hírlapíróról sem, hogy ne tudná: mikor kell az „íránt” és mikor a „szemben” névutót használni, de a riportmunka villámsebességében ő is „elírja” magát. Ezért csak köszönettel fogadja, ha az idézett mondatot a szedő vagy korrektor kolléga így szedi, illetve javítja ki: „...nem volt hajlandó megmagyarázni, hogy miért viseltetik máról holnapra ellenszenvvel feleségével szemben, aki iránt eddig csak vonzalmat mutatott”. Íme még néhány példa: Mindenki tegye meg kötelességét szervezetünk iránt. Nem helyes tehát, ha azt mondjuk és írjuk: Tegyük meg kötelességünket szervezetünkkel, szaktársainkkal szemben. Pedig többször mondjuk így, mint helyesen. Egészen megszoktuk már ezt a helytelen írásmódot. Szánalmat, rokonszenvet érzek iránta; de: gyűlöletet, elienszenvet érzek vele szemben. Hibás: A tömeg elismerést tanúsított elődeivel szemben. Helyesen: ... elődei iránt. A magyar nyelvnek e két ellentétes érzés kifejezésére két különböző szava van, éljünk tehát ezzel a kellemes lehetőséggel. Ha írnök egy része sietségében hibásan írja is, tegyünk legalább mi különbséget az iránt és a szemben közt. Stilisztikai szempontból is fontos, hogy a megfelelő szavakat alkalmazzuk írásunkban, beszédünkben. Amilyen nevetséges volna, ha azt írnök: ádá gyűlölettel vagyunk eltelve ellenségeink iránt, éppolyan furcsa, ha azt mondjuk: hűséggel viseltetünk igaz barátainkkal szemben. Ez a kirívó példa is világosan mutatja a szóbanforgó két név-

utó elcserélésének stílusbeli szépséghibáját. A francia például sohasem használná a contre szót ott, ahol envers szükséges.

Beinkasszálni. Nyomatásban is egész sor példával rendelkezem arravatkozóan, hogy sokan mennyire rontják magyar nyelvünket idegen szavaknak fölösleges megfejlésével. Különösen az utóbbi időben terjed az a nevetségességig menő szokás, hogy prepozíciós idegen szavak elé még magyar igekötőt is tesznek és ezzel megkettőzik, úgyszólván megfejlék a latinos de-, con-, in-, re- prepozíciókat. Gyakran láthatunk ilyen szóképeket: a tisztviselők fizetését leredukálták, a künnlevőségeket beinkasszálni majd, a szívességét visszarevanzálni, átreformálják a törvényt, ledestruál mindent, a tisztakat ledegradálták, összekonspirál vele, sőt – aki nem hiszi, annak nyomtatványban mutatom meg – visszacurukolt. Pedig milyen egyszerű (ha már mindenáron idegen szavakat akarnak használni), ha a fentieket így írják le: redukálták a fizetéseket, a künnlevőségeket inkasszálni, a szívességét revanzálta, a törvényt reformálják, destruál, degradál, konspirál és curukkol. Egyetlen író sem haragszik meg azért, ha a fölösleges magyar igekötőket ilyen esetekben akár a szedéskor, akár a korrektúra alkalmával elhagyjuk. De azért mégis helyesebb volna, ha az író maga magyarul írná azokat a szavakat, amelyekre nagyon jó magyar kifejezéseink vannak: csökkenteni, leszállítani a fizetést, beszélni a pénzt, a künnlevőségeket megváltoztatni a törvényt, rombolni, lefokozni, összeesküdni, viszonozni, hátrálni, visszahökölni stb. Ezt azonban egyelőre csak tiszteletteljes óhajnak vegyék a kollégák.

Távírat stílus. A spanyol polgárháborúval kapcsolatban sok hevenyészett fogalmazású táviratot olvashattunk. A sok közül hadd álljon itt a legkomikusabb fogalmazású mondat elretentő példának: „Éjjel-nappal talpon van a személyzet, amelynek tagjai a minisztériumokban is alszanak.” Tehát eszerint a szóbanforgó személyzet tagjai általában mindenütt alszanak, még a minisztériumokban is. Mennyire más az értelme ennek a mondatnak, ha az „is” szót az „alszanak” után tesszük! Így: „Éjjel-nappal talpon van a személyzet, amelynek tagjai a minisztériumokban alszanak is.” Ezek olyan fogalmazási hibák, amelyeket mi is kijavíthatunk munka közben, ha észrevesszük. De minálunk is fennáll az az ok, hogy bizony a gyorsírási munkában nem nagyon érünk rá a fogalmazással törődni és így bizony csak elég ritkán vesszük is észre azokat. Herzog S.

Tízujjas rendszer a Monotype-on

A Grafikai Szemle újbóli megjelenésével úgy látszik újraéled szakmai életünk is. Helyesbíttek, nemcsak hogy úgy látszik, hanem úgy is van. Egymás után látnak napvilágot olyan szakcikkek, amelyek régóta nélkülözték szakmai életünkben a nagy nyilvánosságot és amelyek csak most kerülhetnek megvitatásra, mert van szakfolyóiratunk amely kizárólag szakfejlesztéssel foglalkozik.

Ilyen fontos tárgyú cikkek a szedőgépekkel foglalkozó cikkek. A szedőgépek megindultak hódító körútjukra és nincs nap, hogy ne kellene velük foglalkozni valamely formában, mert tökéletesedésük, használhatóságuk mindennap ismertebb lesz. Foglalkozni kell velük, mert a géptechnika fejlődésével párhuzamosan kell haladnia e gépek megismerésének s kezünk ügyességének.

Szakíróink helyes úton indultak el, amikor a gépszedés alfájával, a szedőgépen való billentyűzés módszerével indították útnak az ismertető cikkeket.

Egy tényt eleve is le kell szögeznünk: a gépszedők oktatásában nincs rendszer. Nincs határozott irány, út, cél: nincs magyarnyelvű ismertetés, amely az oktatásba a rendszert belevinné. Nemrégiben megjelent egy magyarnyelvű Linotype-ismertetés az ungvári Neumann Ede tollából, azonban ez nem foglalkozik a gépen való munkamód oktatásának rendszerével.

Magyarnyelvű Monotype-ismertetés egyáltalában nincs. Ami van, az angol vagy német. Az angolnyelvű ismertetést még 1921-ben adták ki harmadik kiadásban „Operating the Monotype Keyboard” cím alatt. A németnyelvű ismertetések is csak a Monotype új vezérképviselése adta ki, azonban oly csekély példányszámban, hogy nemigen lehet hozzájutni.

Pedig erre nagy szükség volna, mert a Monotype-gépek rendkívüli használhatóságát már fölismerték és így rohamos elterjedésük következtében szükséges a Monotype-szedők és öntők alapos kiképzése.

Ott veszem föl Monotype-ismertetésem fonalát, ahol Linotype-szakíróink: a billentyűzésnél. Mégpedig a tízujjas rendszerénél. Ma még vita tárgyát képezi a tízujjas rendszer előnye, azonban határozott meggyőződése, hogy ezé a rendszeré a jövő. Azért van az embernek tíz ujj, hogy mind a tízet használja, amikor arra szüksége van. Hogy gyöngé a kisujjunk, csak azért van, mert nem használjuk eléggé és így tétlenségében elgyöngül. De akinek kell használnia, annál úgy megerősödik és époly

használható lesz, mint a többi – idővel. Hangsúlyozom, hogy idővel, mert a kisujj használaton kívül helyezését már gyermekkorunkban megszoktuk. A kisujj munkába vétele leginkább a hangszerek kezelésénél érvényesül teljes egészében.

Zenepedagógusok gyakorlati tapasztalatok alapján állapították meg, hogy például a zongora-tanszakon hét évre van szüksége a kisujjnak, hogy annyira megerősödjék, mint a többi. De hétévi rendszeres gyakorlatozás után erőben, fürgeségben egyforma a többivel. Ha tekintetbe vesszük, hogy hányszor hét évet töltünk el a szedőgépen való zongorázással: bizony érdemes lesz használatba venni azt a bizonyos kisujjat. Mert akármilyen kicsi és gyöngé: ha megerősödik, nagy segítségünkre van napi munkánkban. Tapasztalati tény, hogy a több ujjal dolgozó gépszedő könnyebben, nyugodtabban dolgozik, nem oly kimerült napi munkája végeztével, mint az egy-két ujjal kapkodó.

A tízujjas rendszer helyessége mellett elfoglalt álláspontom bizonyítására kapcsoltam be írásomba a zongorát, mint amely hangszer oktatásának világirodalma van és amelynek leszűrt oktatási rendszeréből – akarva, nem akarva – nagyon sokat át kell vennie a gépszedőnek.

Ugyanis a zongora hangjainak 85 billentyűje van. Ennek a 85 billentyűnek a helyét mintegy ösztönszerűen kell kitapintania a zongorajátszónak, odanézés nélkül kell leütnie a szükséges billentyűt, mert minden figyelmét a kótaolvasásra kell fordítania és csak néha-néha pillanthat a billentyűkre.

Mennyire hasonló ehhez a gépszedő billentyűzése! A gépszedő kótája a kézirat, zongorája a szedőgép billentyűzete, melyen azonban mindig „blattról” kell – szednie.

A mai kor gépszedője csak akkor felelhet meg a kívánalmaknak, ha annyira beidegzette a betűk fekvését, hogy a billentyűzetet biztosan, határozottan, játszva kezeli. Ennek az elsajátításához azonban rendszer, begyakorlásához idő kell. A gépszedő tanulási ideje 16 hét, de már a 4–5-ik héten be kell bizonyítania, hogy beválik-e. A kezdő gépszedőnek nem adnak időt arra, hogy a billentyűkezelést bizonyos rendszer szerint tanulja meg: ragonként, szótagokként, rövidebb-hosszabb szavakként, szóval akkordokként, skálánként, etüdönként.

De tovább megyek.

A Monotype-gépeken az Universal-írógépek nemzetközileg elfogadott billentyűzetét alkalmazzák.

A Monotype-ot ismertető kiadványok szerint a Monotype-szedőgépek billentyűzete époly könnyedséggel kezelhető, mint az

írógépeké. Ehhez a könnyed kezelhetőséghez azonban az is szükséges volna, hogy a Monotype-gépszedők éppen olyan kiképzésben részesüljenek, mint a gépírók.

A gépírás tanításának rendszere, iskolája van. Külön e célra készült tankönyvek vannak, amelyek a gépírás tanulásának rendszerét, a gyakorlás módszerét ismertetik és tanítják. A mai írógépeken 42–45 billentyű van, amelyek négy sorban foglalnak helyet. Ennek a 42–45 billentyűnek a kezeléséhez is mindinkább bevezetik a tízujjas rendszert. Újabb tankönyveik csakis ezt oktatják.

Mennyivel inkább szüksége van a tízujjas rendszerre a Monotype-szedőnek, akinek 276 billentyűt kell kezelnie, mégpedig elég nagy területen! A Linotype-gépek 90 billentyűje térfogatban körülbelül egyharmada a Monotype-billentyűzetnek, az írógépeké alig egyhatoda. Az írógépek billentyűzete hatszor ismétlődik meg a Monotype-szedőgépeken, külön a kis- és nagybetűké, a kurzív és félkövér betűké. Ott vannak továbbá a kizáró billentyűk, amelyek csak kinyújtott karral érhetőek el. Fontos tehát, hogy ennek a 276 billentyűnek a kezeléséhez mind a tíz ujjunkat igénybe vegyük.

Azt hiszem, a fölhozott érvekkel sikerül bebizonyítanom, hogy a tízujjas rendszer nemcsak lehetséges, hanem szükséges is, főleg a Monotype-gépeken. Rendszeres gyakorlással a kisujj annyira megerősödik, mint a többi és époly használható. A rendszeres gyakorlatnak egyik fő-fő kelléke, hogy minden szót, szótagot, ragot mindig egy és ugyanazon ujjal, ujjcsoportosítással billentyűzzünk. Ennek a rendszeres ujjcsoportosításnak ki kell terjeszkednie a hosszabb, gyakran előforduló szavakra, mondatokra is. Minél több szót, gyakran megismétlődő mondatot tudunk lebillentyűzni a klaviatúrára való nézés nélkül, annál biztosabb a szedésütem.

A tízujjas munkamódról nagyon hasznos útmutatást ad a Monotype-oktatókönyv, amely azonban, sajnos, még német nyelven is csak nagyon kis számban forog közkézen. Azt hiszem, hasznos szolgálatot teszek szaktársaimnak akkor, amikor ezt az útmutatást magyar nyelven, a Grafikai Szemle hasábjain a következőkben ismertetem:

„A forgószéket oly magasra állítjuk, hogy a gépszedő, egyenesen ülve, ujjai hegyeivel a klaviatúra billentyűit könnyen elérje, ha karjai kissé előre és lefelé vannak nyújtva. A billentyűzésnél mindkét kezünknek lehetőleg minden ujját, de legalább is mutató- és középujjunkat használjuk. Hüvelykujjunkat azonban csak a Variable-billentyű megütésére szabad használni. A kezdetnél époly könnyű valamit jól, mint rosszul csinálni.

Ha már megszoktuk a hibás munkamódot, nagyon nehéz lesz arról leszokni. Balkezünkkel a baloldali öt, jobbkezünkkel a jobboldali hat vízszintes billentyűjét kezeljük a klaviatúra egy-egy felének. A határ az ötös és hatos számok között van. A kezek keresztezése szigorúan tilos!

A billentyűk megütése az ujjal és csuklóval együttesen történik és gyors, kitaró nyomás legyen. A billentyűt teljesen le kell nyomnunk és ujjunkat gyorsan visszahúznunk. Az ujjak gyors visszahúzása a billentyűk lenyomása után: ez az egész titka a gyors szedésnek. Sohasem szabad ujjunkat a billentyűről lecsúsztatnunk; rossz korrekcióra, rövid és hosszú sorok: mind ennek a rossz szokásnak a következményei.

A kezdő gépszedő legfőbb előnye a billentyűzet alapos megismerése. Erre legjobb mód a billentyűzet többszörös leírása. Ezáltal a betűk fekvését annyira beidegezzük – bepréseljük emlékezetünkbe –, hogy a kezünk pillanat alatt megtalálja a következő szükséges betűt. Ha a kezdő gépszedő már ott tart, hogy kívülről (emlékezetből) le tudja írni a billentyűzet minden betűjének fekvését és megszokja a gyors, biztos billentyűzést: a legjobb úton halad, hogy jó Monotype-szedő váljék belőle.

A gyorsaság azonban nemcsak azon alapzik, hogy hamar megtaláljuk a következő betű billentyűjét, hanem azon, hogy a legrovidebb idő alatt elérjük azt és az azután következőket is. A legnagyobb előny az, ha a Monotype-szedő megszokja a gyakrabban előforduló szótagepok bizonyos sor-

rendben és kéztartással, mindig egy és ugyanazon módon leütni. Kísérleljük csak meg valamely gyakrabban előforduló szót egy és ugyanazon ujjrendben többször is leszedni: elcsodálkozunk azon, hogy rövid gyakorlás után mily gyorsasággal szedjük le azokat és az azokhoz hasonló betűcsoportokat."

Ennyit hoz a német Monotype-oktatókönyv a billentyűzésről. Ismertetésem azonban nem volna teljes, ha nem emlékeznék meg a főtebb már említett „Operating the Monotype Keyboard” című angol instrukciós könyvről.

Ez az oktatókönyv a legnagyobb részletességgel ismerteti a Monotype-billentyűzés minden csinját-binját. Már a címlapon mintegy odakiáltja: „Always hit the same key with the same finger!” Magyarul: „Mindden billentyűt mindig ugyanegy ujjal üss meg!” Ez a figyelmeztetés ott van az oktatókönyv minden oldalán, fejléc gyanánt: „Get the habit: Always hit the same key with the same finger!” Tehát: Szokjuk meg! . . . Szokjuk meg! . . . és – ismét csak: Szokjuk meg! . . . Megszokás az egész . . . Ahogy tanultuk . . . Ahogy megszoktuk . . .

A könyv szerzője bizonyára tapasztalatból tudja, mennyi buzdításra van szükség, hogy a gépszedő-tanuló a kezdet nehézségeit leküzdje és ezt a munkamódot megszokja. A könyv legfőbb célja: a tízujjas rendszer meghonosítása. „Get the habit! – Szokjuk meg!” ismétli újra meg újra! . . . Végig az egész könyvön. Minden gyakorlata a tízujjas rendszeré! A kisujjat helyezi az első

helyre, utána következnek a gyűrűsujj és csak azután jön a középső- és mutatóujj! A gyakorlatok Miss Fritz amerikai gépíróbajnoknő tízujjas rendszere szerint úgy vannak összeállítva, hogy a kezdő gépszedő ha eleinte lassan halad is, amint kisujja hozzáerősödik a munkához, bőven kárpótolja az e rendszer elsajátításával elérhető könnyed és nyugodt munkamódot, amely a fáradtságtól, kimerüléstől megkíméli az így dolgozó gépszedőt.

A német szaklapok is sokat írtak már a szedőgépeken való rendszertelen billentyűzésről. Főleg arról panaszkodtak, hogy nincs pontos, vázlatos ismertetése a billentyűzésnek. Náluk is szóba került a tízujjas rendszer, amely élénk vita tárgyát képezte. A Linotype vezérképvisellete a magar részéről olyképpen vetett véget a vitának, hogy vagy harmadfél évvel ezelőtt az általa kiadott és rendszeresen megjelenő „Die Linotype-Post” egyik számában a Linotype-szedőgépen való munka megkönnyítéséről hasznos utasításokat közölt, amelyekben ábrákkal illusztrálva, határozottan és kifejezetten a tízujjas rendszert ajánlotta billentyűzésekör.

Téves az az állítás, hogy kevés az olyan gépszedő, aki tíz ujjal billentyűz. Vannak éppen elegenden és ezek sohasem panaszkodnak a munkaidő befejeztével ama bizonyos kimerültségről, amely az egy-két ujjal kapkodókat jellemzi.

Magyar szerelő-oktatóinkat sem hibáztathatjuk, hogy nem oktatják szigorúbban a tízujjas rendszert. Nincsen magyar nyelven szabályokba foglalt olyan oktatási rendszer, amelyre hivatkozhatnának. Hiába mondják a tanuló gépszedőnek, hogy minél több, lehetőleg mind a tíz ujját használja a billentyűzésre, a kezdet lassúságát idővel bőven kárpótolja az így szerzett nyugodt gyorsaság. A gépszedést legtöbbször 30–40 éves és ennél idősebb kollégák tanulták vagy tanulják, akiknek hiába magyarázzák a tízujjas rendszer előnyeit. Ezek tudják, hogy a legfőbb, amit kívánnak tőlük, az óránkénti 5000 betű megszedése. Hogy milyen fáradtsággal, rendszertelenséggel szedik meg, azzal senki sem törődik. És aki már egyszer meg tudja szedni ezt a mennyiséget, az azt mondja: „Most már nem rontom el a griffemet!” És nem kezd bele a tízujjas, helyes rendszerbe.

Tízujjas rendszerrel tanítanak ma minden billentyűzést a külföldön, legyen az írógép vagy szedőgép. Ezt tanítják ma már Magyarországon is úgy a gépírótanfolyamokon, mint a kereskedelmi iskolákban egyaránt.

A tízujjas rendszert az ifjú gépszedők szívleljék meg. A jövő igazolni fogja állításaink igazát.

Román Antal.

„Napfény, víz és levegő!” A Kéziszedők Köre emlékezetes szép kirándulása a Velencei tó melletti Gárdonyiba. Egyszersmind szíves talákozó volt ez a kirándulás a közeli Székesfehérvárról átlátogatott szaktársakkal.

A monostorszilgati nyomdász-strand. (A Révai-nyomda személyzetének weekend-háza.) A mult emléke lesz már ez a képünk is, mert a főváros a vízművek céljára kisajátította az egész parti területet. Sok-sok kollégánk derős vasárnap-i szórakozásának a színhelye volt ez a nyomdász-strand. Voltak, akik az egész szabadságidejüket künn töltötték. Sőt volt olyan munkanélküli kollégánk is elég szép számmal, aki kora tavasztól késő ősziig künn tanyázott a strandon, jobbra sátrak alatt, csak pénteki napokon ruccanva be a városba a rendkívüli munkanélküli-segélyért. Megtakarították így a kvártély árát, a mosását is – mert hiszen ezt a fontos műveletet maguk végezték az előtük folyó Dunában –, úgyhogy a szűkösséget majdhogy nem egészen az élelmészükre fordíthatták.

A fotografálás

kedvelt sportja immár a szerényebb viszonyok között élő embernek is. Alig van nyomdászcsalád, amelyiknek egyik-másik tagja ne foglalkoznék vele. Sok-sok kedves családi meg kollégiális emlék, olykor szélesebb köröket érdeklő is: rögzítődik le a segedelmével.

Általában a képes ábrázolás szeretete jellemzi a mai kort. A legkomolyabb napilapok is özönével – szövegben és mellékleteken egyaránt – közlik a jobbra aktuális fényképfelvételeket. Kénytelenek vele, mert a közönség követeli.

Még a külföldi nyomdászati szaklapok és szakfolyóiratok is tele vannak fotografikus képekkel s a fényképezés technikájáról szóló dolgozatokkal, ami azt bizonyítja, hogy arrafelé Nyugaton mind nagyobb szerepe kezd lenni a nyomdászember fotografáló készségének. Nem csupán azért, mert a fotomechanikai ismeretek egy részét teszik a nyomdász tágabb értelemben vett szakképzettségének, hanem azért is, mert a fényképező masina ott már valósággal mesterségbeli segédeszköze, szinte száma lett a tervező mesterszedőnek és hirdetészedőnek.

Ez teszi érthetővé, hogy a külföldi szakfolyóiratok fotografiai pályázatokat kezdenek kiírni a nyomdászemberek számára, csakúgy, mint azt különben nyomtatványtervezetekkel – címlapokkal, levélfejekkel

stb. – is szokták tenni. Ezeknek a pályázatoknak az eredménye meglepően bizonyítja, hogy mennyire közel lehet hozni a fotografálást a szedői munkához.

De van még egyéb hasznuk is ezeknek a pályázatoknak: reámutathatnak arra, hogy a fényképezésben – bár közönségesen csak mechanikus folyamatnak tartják – jócskán lehet művészi tényező is. Ezek törvényeivel nem ártana a Grafikai Szemlének sem olykor-olykor foglalkoznia. –er –ő.

Elmélet és gyakorlat

A Grafikai Szemle július 1-én megjelent 5. számában ifj. Novák László „Gépmesteri szakoktatás” címen cikket írt, melyre engedtessek meg, hogy néhány észrevételt tegyek.

Föltétlenül igaza van a cikkíró kollégának abban, hogy a régi jó világban elsősorban a gyakorlati szakembert méltányolták, de ne takarjuk el arcunkat a tíz ujjunkkal és lássuk meg, amit akkor még nem láttunk vagy ma már nem akarunk meglátni, hogy ugyanis azok az elsőrendű gyakorlati szakmunkások egyúttal kiváló elméleti szaktudással is bírtak, amely tudást igazán rejtély, hogy honnan és miként szerezték, de hogy megvolt: az bizonyos. Ebben nagy része volt talán az akkor még lehetséges „valcolás”-nak; a kollégák nagy része vagy maga járta a külföldet és ilyen módon fejlesztette szakismereteit, vagy szerencsés módon egy

külföldet is megjárt kolléga mellett dolgozott és attól sajátított el egyet-mást.

És ne felejtsük el, a régi pátriarkális időknek volt egy igen gyönyörű mellékhatása is: az, hogy a szakársak – mint valami nagy-nagy család tagjai – a nyomdán kívül is keresték az egymással való érintkezést. És az már tudott dolog – hiszen így van ez ma is –: akárhol is találkozott két-három nyomdász, fehér asztalnál vagy máshol, alig néhány perc múlva már „dolgoztak”, kicserélgetve szakbeli tapasztalataikat, egymás okulására.

És most idáig eljutván és elismervén cikkíró szaktárs állításának azon igazságát is, hogy a mai gépmesternek sokkal több elméleti tudásra van szüksége, mint a réginek, tapasztalataim alapján óva intek mindenkit, akinek e tekintetben döntő szava lesz, hogy e téren túlzásba ne essék. Állítom és bizonyítani kívánom, hogy a gépmesteri szakoktatás magva csakis a gyakorlati szakfejlesztés lehet, a súlypontnak ezen kell lennie és ehhez idomulva kell azután az elméleti oktatás alaposan megválogatott anyagának alakulnia. Szerencsére nem kell sokat bizonyítgatnom, hiszen már maga az a tény, hogy a tanműhely felállítása mint a továbbfejlesztő szakoktatás legégetőbb problémája jelentkezik, már maga is bizonyít. Hiszen az elméleti oktatás, habár nem is olyan hatásosan, de pótolható lenne esti előadásokkal, szakcikkekkel stb., de hogy ezeken kívül tanműhelyre is szükség van – sietek hozzátenni: és sürgősen szükség van –, ez bizonyítja, hogy a racionális szakoktatás alfája és omegája csakis a gyakorlati szakoktatás lehet. Hogy azután a szakoktatónak minden megmozdulását elméleti magyarázatokkal is kísérnie kell, ez csak természetes, mert hogy példát is mondjak: nem elég, ha festékeveréskor a növendék kihozza a szükséges árnyalatot, egyúttal meg kell ismernie a festéknek és pótlóanyagoknak eredetét, kémiai összetételét és egyéb tulajdonságait is, hogy esetről-esetre sajátmaga is ki tudja választani a munkájához szükséges anyagokat.

Nagy hibának tartanám azonban, ha a föltétlenül szükséges tananyagot absztrakt és esetleg fölösleges elméleti tárgyakkal akarnók pótolni. Mert amint a cikkíró szaktárs megemlíti, szakmánkban körülbelül háromszáz típusú és egymástól többé-kevésbé eltérő nyomtató sajtó van és azt valamennyit a szaktanfolyamon ismertetni kívánná és azokkal még részleteikben is foglalkozni óhajtana. Hát ez bizony kevés gyakorlati értékkel bíró munka lenne. Amint hogy arra sem mernék vállalkozni, hogy egy mérnököt az elmélet terén való versenyben

valamelyik növendékem, vagy – akár én magam is – legyőzzön. Nem is tartanám ezt fontosnak, de viszont azt a mérnököt szeretném én látni, akinek a gyakorlati tudása fölérne egy szaktanfolyamot végzett gépmeszter tudásával!

Anélkül, hogy célomlenne ezúttal a mérnökproblémával behatóbban is foglalkozni: felemlítem, hogy nálunk – Romániában – már bebizonyított tény, hogy amíg a mérnökök az irodában adminisztrációs munkát végezve, el tudják venni egy-egy tisztviselőnek a kenyerét, a műhelyekben mint szakvezetők csak évek hosszú során át szerzett tapasztalatok után tudják megközelíteni a jó gyakorlati szakember nivóját; ennek a színvonalnak túlhaladására azonban sohasem képesek.

Tehát: igenis össze kell kötni a gyakorlatot az elmélettel, de nem túlterhelni a hallgatókat akadémikus értékű és fölösleges dolgokkal.

Bukarest. Nánási Gábor, szakoktató.

Munkabeosztás és munkaterv

Az üzemi termelés lényege az, hogy előkészítő és átalakító munkaenergiák folyamánaképpen készül el a kidolgozott termék. Az üzemvezetési intézkedések odairányulnak, hogy a munkafolyamat keretében a feldolgozandó anyagok a termeléshez szükséges berendezéssel és az átformálást végző mechanikus és emberi energiával együtt összeegyeztessenek: időben, mennyiségileg és minőségileg. Ezért van szükség a termelő munkát végző üzemben terv-

szerűsége. Ezt tanítja az üzemtan és ezeket a tudományos megállapításokat a nyomdásznak is gyakorlatilag alkalmaznia kell.

A tervszerű munka egyik kelleke, hogy a termelés akadályoktól mentes menete biztosítva legyen. Fölsőleges föl tartásokat, anyagihiányból eredő szüneteket ki kell küszöbölni. A munkabeosztásnál figyelembe veendő a gépek teljesítőképessége, a szakmunkások különleges képzettsége és az egyéb munkaerők teljesítményei. Ezeknek a tényezőknek helyes mérlegelése fontos körülmény a meghatározott munkaföladatok végrehajtásánál.

Emellett hasonlóképpen fontos az időbeli munkaterv megállapítása is. Különösen fontos ez a nyomdai üzemben, mert talán sehol másutt nem szorítják az előállítót annyira a szállítási határidők betartására, mint éppen a mi szakmánkban.

Ha a nyomda a megbeszellt időre minőségileg kifogástalanul tud szállítani, akkor a rendelők körében sok esetben még az olcsóajánosokkal szemben is sikerrel helyt állhat. Régi igazság ugyan, de még a mai megváltozott időkben is igazság marad, hogy a megbízhatóság és jó hírnév elsősorban lelkiismeretes, alapos munkával érhető el. Az alacsony és még alacsonyabb áron vállalt munkák természetesen hanyavéti módon, kapkodva, rendszertelenül készülnek és nélkülözik a szakszerűséget. Nem felelnek meg azoknak a kívánalmaknak, melyekhez a komoly és hozzáértő megrendelő idő és minőség tekintetében ragaszkodik.

Mennyi sok kellemetlenség, összetűzés keletkezett már a könnyelmű és be sem tartható szállítási ígéretek miatt még az egyébként többnyire rendesen dolgozó nyomdákban is! Szinte már megszokottan

és éppen ezért sokszor hatástalanul hangzik el az a megjegyzés, hogy a kiadott munka sürgős, mert még közben jön egy sürgősebb, vagy esetleg egy még ennél is sürgősebb munka. Az erőltetett munkatempó sem mutatkozik elégségesnek mindig s következik a különórázás. Ez pedig annál is inkább elítélendő, mert ellenkezik a munkaidő-rövidítés etikai és szociális céljával: a munkanélküliek munkához juttatásával, de azonkívül az üzem termelési költségeit is megdrágítja. A feszült légkörű munkatempóban pedig a munka minősége is – akaratlanul – hanyatlik.

A szállítási határidők betartása tehát rendkívüli gondosságot és a munkák tervszerű beosztását kívánja. Az üzemvezetőségnek mindig tisztában kell lennie a nyomda termelőképességével, általában a folyamatban levő munkák mennyiségével, a közben keletkező nehézségekkel és minden egyes üzemi tényező teljesítőképességével.

Kisebb nyomdában a főnök, aki egyúttal a termelés vezetője is, könnyen áttekintheti üzemének helyzetét és meglehetősen biztonságosan oszthatja ki az aránylag kisebb számú munkaföladatokat. Nagyobb nyomdákban azonban, melyek különféle kisebb-nagyobb üzemosztályokra tagozódnak, a munkabeosztás és az egész termelőapparátus áttekintése már nem mutatkozik olyan egyszerűnek. Ahhoz, hogy a munka tervszerűen haladjon előre, az egyes osztályok szoros együttműködésére van szükség. A munkamenetet úgy kell megállapítani, hogy a megrendelések a kitűzött időre megfelelő kiállításban készüljenek el. Helytelen üzemvezetésre vall, ha a gépteremben csaknem minden, a könnyv kötészetben pedig kivétel nélkül valamennyi munka sürgős, többnyire azért, mert előzőleg sok időt elmulasztottak.

Kéziszedők osztálya.

Munkaterv 19.....hó .....napra.

Munkába véve	A megrendelés szállítandó	Megjegyzés
Sorrend szerint munkába veendő:		

Gépszédők osztálya.

Munkaterv 19.....hó .....napra.

Munkába véve		A megrendelés szállítandó	Megjegyzés
Szedőgép		Munkába veendő:	
1.	I. schicht		
	II. schicht		
2.	I. schicht		
	II. schicht		
3.	I. schicht		
	II. schicht		

Igen célszerű módszernek bizonyult a munkatorlódások elhárítására az, hogy a munkafeladatok összeegyeztetése érdekében az osztályvezetők a műszaki igazgatóval együtt a munkanap kezdetekor rövidebb megbeszélést tartanak. Az egyes osztályok vezetői naponta munkatervet állítanak össze, melynek másolatát a közös megbeszélés alkalmával fölöttesüknek bemutatják, aki ezáltal az egész üzem működéséről teljes képet alkothat magának.

A munkatervben össze kell foglalni az aznapi és rákövetkező legközelebbi időre szülő munkákat. A géptermi munkaterv hosszabb időtartamú is lehet, hogy a szükséges előkészületeket még idejében elvégezhessek. A tervzetben ki kell mutatni minden munkát, mely az illető osztálynak kiadott, tekintet nélkül arra, hogy már munkába vették-e vagy még nem. Az osztályvezető gyakran nem tudja elég biztosan a megrendelések fontosságát és a szükséges sorrendet és éppen arra való az üzemi konferencia, hogy a munkák sorrendjét átnezzék és ha kell, megváltoztassák. Ekkor kerül sor annak megállapítására is, hogy esetleg újabb munkaerők vagy berendezések szükségessé válnak-e. A már jóváhagyott munkatervet a legközelebbi megbeszélésig csak felsőbb intézkedésre szabad változtatni.

Az így megállapított munkaterv a termelés menetrendjének tekintendő. Ennek alapján a megrendelők kívánságára biztosan megadhatók a felvilágosítások anélkül, hogy minden kérdéskor külön kombinációra volna szükség. Alapelvnek kellene tekinteni, hogy a rendelőknek csak azt szabad megígérni, ami be is tartható.

Tervszerű munkamódszerrel kiküszöbölhető az oly káros és fölösleges kiadással

járó kapkodás és fejetlenség. Bizony hány-szor fordul elő, hogy a nyomtatógép és személyzete hiábavalóan várakozik, mert a szedés nyomtatáshoz még nem kész, vagy esetleg nem gondoskodtak idejében papírról stb. Az üzemi intézkedéseket előrelátással és az összefüggések figyelembevételével kell kiadni. Nincs értelme, hogy egy részfeladatot sürgessenek például akkor, ha a velejáró következő munkák elvégzése nincsen biztosítva.

A harmonikus üzemi összműködést jótékonyan fogja befolyásolni, ha a felelős tényezők az előforduló munkák végrehajtását naponta mérlegelik és a legközelebbi feladatokat sorrend szerint összeegyeztetik.

A munkaterv összeállításához célszerű az oldalaink alján kicsinyítve bemutatott formulák fölhasználása. Székely A. II.

Szaktechnikai problémák

„Az ember szerszámkészítő állat.” Sohasem volt ennek a megállapításnak annyi alapja, mint most, a huszadik század második harmadának az elején, amikor csodákat teremt az emberi technika földön és föld alatt, vízen és víz alatt, s a magasságos régiókban is. Ha az emberiség erkölcsi világának tökéletesbülése csak tizedrésznnyire olyan sebes tempójú volna, mint aminő volt eddig a technikai tekintetben való fejlődés: küszöbén járnánk immár az ember félistenné magasztosulásának, az örök békének és a közboldogságnak.

Az ezer-ágazatú technika közepette előkelő helyet foglal el a sokszorosítás tech-

nikája, amely negyven-ötven esztendő óta szintén szédületesen fejlődött. Régi ideák váltak valóra, megszületett a szedőgép, új technikák – offset és társai, rotációs mélynyomtatás stb., stb. – keltek életre, a vilamos erőátvitel dominálóná lett a nyomdákban, s a régi egyszerű nyomtató gépek helyét újak, jobbak és hasonlíthatatlanul többet produkálók foglalták el.

Új ideák nemigen jelentkeznek a grafikai ipar találmányi sorozatában; inkább arról van szó, hogy a régi eszméket s régi konstrukciókat szívós tökéletesbítő munkával mentől biztosabbra és mentől praktikusabbra építsék ki. Hogy a szívós kitartás és folytonos javíthatóság az idők folyamán milyen eredményekre képes: legszebben bizonyítják az ívberakó készülékek, amelyeket ötven év előtt neveltséges fantazmagóriának tartottak, s amelyek harminc esztendő előtt még számba sem igen jöhettek a kézi berakás mellett. Manapság, a nyomdaiparnak nagyobbik, indusztriális felében már meg sem lehetnének nélkülözni.

Végigtekintve az iparunkon, legelső sorban azok a rések tűnnek szemünkbe, amelyeket a gépszedés ütőget a betűelőállítás és a kéziszedés félezer esztendeje megszokott módján. A Ludloff-típusú gépek, a Linotype-Universell és az Intertype hasonló berendezkedése nyomán a külföld egyes nyomdaiból már tűnedezni kezdenek a szekrényregálisok s a szedő maga önti a legnagyobb címsorait is. A régimódi betűöntő-ipar máris sínyneni kezdi ezt az átalakulást.

A magasnyomtatás géptechnikai problémái főként az egyes alkotórészek tökéletesbítésében nyilvánulnak meg. A már kitűnően bevált géptípusainkat mind gyorsaság, mind pedig üzemi biztonság tekintetében

Gyorsajtók osztálya.

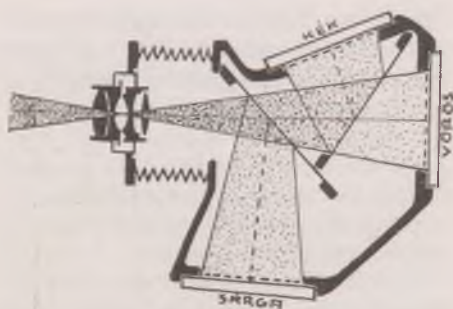
Munkaterv 19..... hó .....napra.

Gépek jelzése	A munkák beosztása	A megrendelés szállítandó	Megjegyzés
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			

Tégelyes gépek osztálya.

Munkaterv 19..... hó .....napra.

Gépek megjelölése	A munkák beosztása	A megrendelés szállítandó	Megjegyzés
1. amerikai			
2. amerikai			
1. Viktória			
2. Viktória			
1. Phöntz			
2. Phöntz			
Automata			

Reckmeier és Schünemann a háromszínes fotografálást gyorsan lehetővé tevő új gépének szerkezeti sémája.

tetésben fejleszteni igyekeznek. Rotációs gépeinket a gyorsaság emelése mellett a képnymtatásra alkalmasabbá törekszenek tenni azért, hogy a mélynyomtatással állni tudják a versenyt: lapjainknak mind több és mind jobb képanyagot kell hozniok. Az ívnyomtató gépeknél az automaták és főleg a kéttúrás gépek nyomulnak előtérbe; az automaták a gyors járatuk, a kéttúrás gépek pedig főleg a kevesebb egyengetéssel szebb eredményt adó nyomóhengerük, jó festékező szerkezetük, gyors járatuk és általában az egész szerkezeti szisztémájuk alkalmasabb volta miatt. E gyorsjáratú gépek nem működhetnek ívberakó készülékek nélkül, tehát azokat is fejleszteni kellett. Ezen a téren mondhatnók, teljes sikert értek el gépszerkesztőink. Ma már olyan ívberakó készülékek is vannak, amelyek megfelelő papiros esetében óránként 6000 ívet képesek a lehető legpontosabban berakni. Természetesen ily gyorsjáratú készüléket csak a mélynyomtatónál és az offsetgépeknél – nem számítva egy-két speciális sebességű automatát – találunk.

A különböző ú. n. offset-szedőgépekbe, amelyeknek főtípusa a régibb Typar meg az újabb Orotpe, még ma is rengeteg pénzt ölnek bele. Éppen úgy a fotografikus szedőgépekbe is, aminő a magyar Uher Ödön Uhertype-je (korábban Luminotype volt az elnevezése), az angol Photolino és Thotmic. Hogy mikor fog ezekből a hatalmas tőkékből valami is megtérülni: ma még sejteni is alig lehet. Amíg ujságot meg könyvet olvasnak az emberek: aligha. Az ezeket előállító soröntő szedőgépekkel konkurrálni – legalább is az ujságnymtatás területén – kilátástalan dolog volna. Az offset és mélynyomtatás területén már több az eshetőségük, mivel ott a bronzlevonatokat vagy szedőfényképezést idővel fölöslegessé tehetik.

Ámbár . . . kérdés, vajjon nem fogja-e a mai értelemben vett ujságok és könyvek szerepét a film, a mozi, a rádió, a képtávíró stb. idővel szűkebbre, talán nagyon is szűkre

és szorítani? Mert például a rádió, ha nem is nagy mértékben, de azért mégis elvon egy-egy réteget az ujságolvasók táborából. A jövő századokban kalandozó regényírók nem nagy jövőt jósolgatnak a Gutenberg technikáján alapuló nyomdai sokszorosításnak. Ha jóslásaik beválnak, talán mégis több szóhoz juthat majdan a Thotmic, Uhertype, Orotpe meg minden esetleges le származójuk.

Azonban Allorge Henri, akinek „A nagy katalizma” című művét a francia akadémia pályadíjjal jutalmazta, a messze jövőendő emberi társadalmát félig-meddig vaksinak képzei el, mondván: „a látóerő a nemzedékek folytonos fokozott tanulása következtében általában meggyöngült; minden ember igen nagy mértékben közellátó lett, s kénytelen volt meggyöngült szemeit kímélni. Evégből a könyvbüvárás u. n. „bibliofón” segítségével történt, amely afféle fonográf volt, s hangosan olvasta a szövegeket.”

A mélynyomtatás technikája mind jobban kiforrtja magát. Bár vannak még súlyos problémái, de ily nagyarányú fejlődés mellett hamarosan ezeken is túlesznek. A színes mélynyomatok olykor már most is a grafikai sokszorosítás „csúcsteljesítményeit” reprezentálják, viszont vannak mélynyomtató vállalatok, amelyek mindenáron be akarják bizonyítani, hogy ezzel az előkelő sokszorosító technikával is lehet silány, sőt nagyon silány tömegnyomtatványokat produkálni. Ez az ideális szép technika bizony alapos próbára teszi a szaktudását és szépérzékét a vele foglalkozóknak. Bár most tökéletesnél-tökéletesebb gépcsofák kerülnek napról-napra a piacra, a legprecízebb munkára való gyorsjáratú ívnyomtatógépektől a hatalmas rotációs kolosszusokig, melyek el vannak látva a technika minden új vívmányával: a fényjelző készülékektől a toluol-emésztőig. Ez utóbbiak nemcsak a terem levegőjét teszik kevésbé egészségtelenné, hanem a drága hígítóanyagot is lecsapolják és újra fölhasználhatóvá teszik.

A lemezes mélynyomtatás problémája már nagyjából meg van oldva, s a gépgyárak egyre-másra készítik a hozzávaló sajtókat. Ezzel mintegy hozzáférhetővé teszik a kisebb tőkével rendelkező középüzemek számára is a mélynyomtatásra való berendezkedés lehetőségét. Csak aztán kellő megértésű és szaktudású emberek is nevelődjenek e remek technikához.

Hasonló az eset a síknyomtatás mostanában bontakozó művészies ágazatával: a kolooffsettel. Némelyik vállalat csodálatosan szép eredményeket ér el ezen a téren, mások ellenben – ugyanazokkal a gépekkel

és eszközökkel – a legkezdetlegesebb színvonalig semigen tudnak eljutni.

Ügylátszik, az alapos szaktudáson, velőkígható megértésen fordul meg minden.

De így van ez a sokszorosító technika minden ágában: tehát a tipográfiában is.

A fénynyomtatás területén is új fel lendülést tapasztalhatunk. Ügylátszik sikerült több nehéz problémát megoldani ezen a téren, így például a rengeteg pepecselés csökkentését a lemez előkészítésekor. Az „Agfá”-nak van egy fénynyomtató filmje, mellyel az eddig használt üveglemezt fölöslegessé teszi és rendes könyvnyomdai sajtón is nyomtathatnak róla. A színes fénynyomtatás területén is jelentős sikereket értek már el.

A stereotípálás terén a lapstereotípáló „teljes” automatákat talán már nem is lehetne tökéletesebbé tenni. A versengés itt a matricaanyag alkalmassá tételére irányul, főleg képek stereotípálásához, hogy a magasnyomtatásos ujságjaink több, nívósabb képanyagot adván, állni tudják a versenyt a mélynyomtatásos lapmellékletekkel.

Kellemetlen mellékhatása a komoly sokszorosító művészetnek az a rengeteg versengés, amely az irodai sokszorosító készülékek gyártása körül nyilvánul meg. Csupa primitívség valamennyi, csak arra alkalmas, hogy tájékozatlan és rosszlélésű bankigazgatók stb. kedvezőtlen bizonyítványt állíthassanak ki rajtuk a szépérzékükről. Valamint, hogy a nyomdaipar amúgy is súlyos helyzetét még súlyosbítsák.

A színes nyomtatás területén sikerült egy igen érdekes találmánnyal megoldani a háromszínes fotografálás problémáját. Eddig mind a három színt: a sárgát, vöröset és kéket külön-külön, különböző szűrőkkel lehetett csak fotografálni. Kitéve az esetleges elmozdulás eshetőségének, a megvilágítási differenciáknak: csak mozdulatlan tárgyakról, festményekről lehetett háromszínes reprodukciókat készíteni. A Reckmeier és Schünemann cégnek az új típusú, három színre bontó gépével egy fölvétellel történik az egész processzus. Az újfajta géppel – jó megvilágítás esetében – akár pillanatfölvételt is lehet készíteni. Mint ábránkon látható: a gép belsejében két speciális tükörlap van elhelyezve; az első tükörlap a sárga színt levetíti az alatta fekvő lemezre, míg a kéket és vöröset áteresztí a második tükörlapig, amely a kéket fölvetíti és csak a vörös színt engedi tovább a harmadik lemezre. Ez az új módszer a regisztert és színre bontást is tökéletesíti, s az expozíció gyorsaságánál fogva lehetővé teszi háromszínes fölvételeknek mozgó dolgokról való készítését is.

lfj. Novák L.

FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ
FIZESS ELŐ A NÉPSZAVÁRA!! FIZESS ELŐ

OLVASTAT

RELIEF SZÍNNYOMÓGYÁR

BUDAPEST VIII, NAGYTEMPLOM UCCA 65. SZÁM. TELEFÓN: 12-34-56

INDANTHREN FÜGGÖNYÖK,
BÜTORHUZAT, BÜTORVÉDŐ VÁSZON,
KERTI ABROSZOK ÉS PÁRNÁK

ROVAR KÁR-
TEVŐK ELLEN

NEODENDRIN

KILOGRAMMJA
2.20 PENGŐ

170. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak vázlat-
készítő tanfolyamairól. A levélfej tervezője Paxián Péter, a cégkártyáé Ungur Imre.
Mindkét főladat az arany metszés szabályainak szemmel tartásával készült.

MAJOR GYULA RT

KÁVÉNAGYPÖRKÖLDE

BUDAPEST, VII, ISTVÁN UCCA 85

TELEFÓNOK: 36-58-54, 36-58-55

BÚTOR

műbútor, új és használt a legolcsóbb napi áron kapható, részletfizetésre is

HAJÓSNÁL, RAKÓCZI U. 6
telefon : 35-94-87, 35-94-88

171. oldal

Szedési példák a budapesti továbbképző tancsoportok vázlatkészítő munkáiból. A levélfej tervezője Szelényi Tibor, a cégkártyáé Stenczel Ferenc. A földet mindkét esetben úgy szólt, hogy a dekoratív hatást lényia-díszítéssel kell elérni.

ENDREINÉ

FILET ÉS CSIPKE, GÉP- ÉS KÉZIHÍMZÉS, KOMBINÁLT FÜGGÖNYÖK, NŐI ÉS FÉRFIFEHÉRNEMŰEK, HÍMZETT ÁGY- ÉS ASZTALNEMŰEK KÉSZÍTÉSE HOZOTT ANYAGOKBÓL IS, BÁRMILYEN MÉRETRE

ELSŐRENDŰ MUNKA A LEGOLCSÓBB ÁRBAN!

BUDAPEST
VI. KERÜLET
RÓZSA UCCA 33. SZÁM
II. EMELET

CIPO CSAK

SAS-tól

172. oldal

Szedéstervek a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete budapesti továbbképző munkacsoportjától. A levélfejet készítette Paxlán Péter, a cégkártyát Stanczel Ferenc. Egyszerűségénél fogva mindkét nyomtatvány kisebb nyomdában is elkészíthető.

HABIG- KALAP

GARAMI JÁNOS
KOSSUTH TÉR 4

OPTIKUS

KOLIM

BUDAPEST VIII. TAVASZMEZŐ UCCA 3

174. oldal

Mutató a budapesti továbbképző csoportok vázlatkészítő és lemez-
metsző gyakorlataiból. A felső cégkártyát Baranek J. György, az alsót
Ungur Imre tervezte. A fősőnek ölommetzete szintén Baranektól való ;
az első tiszta szedés.

LOVAS M.

OPTIKAI SZAKÜZLET
BUDAPEST VI. KERÜLET,
ERZSÉBET KORÚT 54. SZÁM

S Z E M Ü V E G
L Á T C S Ő É S
F O T O C I K K E K

HORTOBÁGYI B E N E D E K

É P Ü L E T - É S M Ű B Ű T O R G Y Á R A
B U D A P E S T V I I . K E R . , R O K K S Z I L Á R D U C C A 1
T E L E F Ó N S Z Á M O K : 1 2 - 3 6 - 4 5 , 1 2 - 3 6 - 4 6 , 1 2 - 3 6 - 4 7

SODRÓPILLÉK ELLEN

PRONIKOL

EGY KILÓ ÁRA 9 – PENGŐ

175. oldal

Szedési példák a továbbképző csoportok munkásságából.
Mindkét nyomtatvány tervezője Ungur Imre. A főladat
megkötöttsége abban állt, hogy csak lénia-dísz volt szabad
alkalmazni.

176. oldal

Mutató a budapesti továbbképző csoportok munkásságából. Mindkét nyomtatványnak tervezője Ungur Imre; a felső ólom-metszet Steigerwald András munkája. A világos-sötét technikájú rajzok kiválóan alkalmasak az ólomban való kidolgozáshoz, ólomlemez pedig a kisebb nyomdáknak is jobbra rendelkezésre áll. Az alsó cégkártyának fősora kétpontos félkövér rézléniákból van összeszedve.

ARASZOLÓ LEPKÉK
ÉS EGYÉB KÁROS
ROVAROK ELLEN

SOTOR

EGY KILÓ ÁRA 1.10 PENGÓ

Továbbképző szakoktatás

A Könyvnyomdai Munkások Egyesületének szakkulturális munkaszemesztere Budapesten október elejével veszi kezdetét. Egyelőre négy területen indul meg a munka. A négy tancsoport közül kettőn kizárólag az Egyesület szedő tagjai vehetnek részt, a harmadikra, az ólom- stb. metszési tancsoportra gépmesterek és öntők is eljárhatnak, a negyedikben való részvétel pedig kötelező az összes jelentkezőkre nézve.

A négy tancsoport a következő:

I. a szedői továbbképzés alapvető csoportja (minden hétfőn délután 1/2 4 órától 1/2 7-ig; munkavezető: Wanko Vilmos);

II. a szedői továbbképzés második csoportja (minden hétfőn délután 1/2 4 órától 1/2 7-ig; munkavezető: Kun Mihály);

III. az ólom- és linoleummetszés, valamint egyéb lemezkesztő eljárások technikáját gyakorló csoport (minden hétfőn délután 3 órától 6-ig; munkavezető: Dukai Károly);

IV-ik tancsoportnak számítanak a most felsorolt csoportok keretén belül tartandó nyelvi és helyesírási megbeszélések és gyakorlatok, amelyeknek irányítója: Novák L.

Amennyiben kellő számú érdeklődő jelentkezik s a munka sikerének egyéb feltételei is biztosítva látszanak: az Egyesület vezetősége nem zárkózik el egy olyan tancsoport létesítésétől sem, amelynek tárgya volna a kalkuláció és a papirosismeret tanítása, s ahol egyszersmind megbeszélésre kerülne az azok a szakmai üzempolitikai elvek és speciális könyvviteli és kereskedelmi tudnivalók is, amelyeknek ismerete a magasabb szakmai pozíció betöltésére törekvő nyomdász kollégák számára nélkülözhetetlen.

A kence a nyomdaiparban

Rége óta a kencét a nyomdász maga állította elő, rendszeresen egész évi szükségletét egyszerre. A kencefőzés olyan majális-féle ünnepe volt a nyomdának. Ilyenkor kivonult a személyzet apraja-nagyja a város határára és ott ünnepies hangulatban folyt a főzés, miközben a nyomdatulajdonos többkevesebb bizonyosságát igyekezett adni a vendégszeretetének és a gavallériájának.

A jelenkorban a kencegyártásnak is át kellett módosulnia.

Valamikor a kence néven többé-kevésbé sűrített lenolajat értettek. Ma már azonban

nemcsak lenolajból készült kencét, hanem pót-, mű-, aszfaltkencéket is ismerünk. Ez utóbbiak gyártása a gépmestert kevésbé érdekli, miért is itt csak a lenolajkence előállításával kívánok foglalkozni.

A nyomdafestéket – mint ismeretes – leginkább lenolajkencével készítik. A lenolajat a len magjából nyerik őrlés és préselés útján az olajmalmokban. Magyarország lentermése a keresletet nem tudja kielégíteni, miért is behozatalra vagyunk utalva. Most a Magyarországra behozott lenolaj részben Indiából, Délamerikából és Oroszországból származik, minősége a származási hely szerint változik, továbbá aszerint, hogy miképp lett préselve, s mennyi ideig pihent. Így könnyen érthető, hogy a különböző helyekről származó lenolaj, mint nyersanyag, más és más tulajdonságú. Igen fontos a nyomdai kence előállításakor a lenolaj pihenési ideje, mivel minél tovább pihent a lenolaj, annál megfelelőbb a kence előállítására, s ezért a lenolajat rendszeresen egy-két évig „pihenni” hagyják. A friss lenolaj ugyanis bizonyos mennyiségű nyálkát és fehérjés anyagot tartalmaz, ami csak hosszabb ideig tartó pihentetés alatt ülepszik le.

A lenolaj átváltozása kencévé sokáig tartó, magas hőfokon való főzés által történik, az ennek megfelelő katlanban. A lenolaj besűrítési folyamata tisztán vegyi eljárás. Nemrégiben még, mint ahogy azt előljáróban leírtam, a lenolajat nyílt üstökben főzték, mégpedig tűzveszélyességénél fogva a városon kívül, a szabadban. A sok ideig tartó főzés alatt a benyomuló és a beszorult levegőből származó oxigén a lenolajat részben oxidálta. Azonban az olaj besűrűsödésének lehetőleg úgy kell megtörténnie, hogy a lenolaj oxigén nélkül is, magától polimerizálódjék. (Ami körülbelül azt jelenti, hogy a vegyületből magasabb molekulású vegyület keletkezik, amelynek százalékos összetétele a kiindulás vegyületével azonos.) Tehát a nyomtatáshoz használt kencének nem oxidált, hanem polimerizált lenolajnak kell lennie. Vagyis a kencének régimódi előállítása nyitott tartályokban: nem egészen volt helyes. A szabad levegő behatása által erősen oxidált kencék igen gyorsan száradtak és természetesen a velük kevert festékek is.

Amióta az oxigénnek a kencefőzésre való kártékony hatását fölismerték: a kencét zárt üstökben főzik. A fő-fő különbség a nyitott és a teljesen zárt edényben történő kencefőzés között az, hogy az utóbbinál az olaj fölülete nem oxigénnel, hanem szénsvartartalmú levegővel vagyon telítve. A szénsvart egy az üst mellett elhelyezett

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT

RÉZLÉNIAGYÁR

KÖNYVKÖTÉSZETI

ANYAGOK RAKTÁRA

BUDAPEST VI,
DESSEWFFY UCCA 32
TELEFÓN:
1-223-70, 1-271-18

tartályból csővezetékkel viszik az üstbe, mégpedig az egész főzési idő tartama alatt, miáltal az a lenolajat állandóan átjárja és mozgásban tartja.

A kence sűrűsége mindig a főzési hőtől és annak idejétől függ. A főzési hő rendszeren 290 C°-ig terjed, a főzési időtartam pedig a kence töménysége szerint rövidebb vagy hosszabb: rendszeren 2–3 nap, mikor is a főzendő mennyiség a mértékadó. Ha azután a hosszabb főzési idő után a megfelelő sűrűséget elérték, a főzetet lassan lehűtik, de még mindig a teljes szénsavnyomás alatt. Lehűlés után a kencét a szénsavnyomástól felszabadítják és megvizsgálják a minősége, jósága felől. Ha megfelel, úgy leeresztik a tárolóedénybe.

A kence vizsgálata kiterjed a színére, tapadóképeségére (viszkózitás), száradóképességére és zsírsavtartalmára. (A kence különben olyan, mint a jó bor: minél öregebb, annál halványabb és annál jobb.) A száradásnak nem szabad, hogy túlságosan gyorsan történjen, vagyis egy üveglapra felhordott vékony kencerétegnek nem szabad 8–10 nap alatt megszáradnia. A zsírsavtartalomnak pedig nem szabad a 8–10%-ot túlhaladnia.

A már teljesen használható lenolajkence főleg a nyomdafestékgyártásban talál széleskörű alkalmazást. A nyomdafesték készítése a következő módon történik: a száraz festéket porrá őrlik, utána a megfelelő kencével és a különböző telítő- és pótlóanyagokkal a dagasztó gépbe kerül, ahol jól összegyúródik. Ennek megtörténte után

örlőgépeken finomra örlődik, azaz teljesen készre csinálódik.

Ez így leírva egészen könnyű dolognak tűnik fel, de valójában nem így van. A festégyártás sok tapasztalatot, sok évi gyakorlatot és nyomtatástechnikai szakismeretet kíván. Innen van az, hogy egyik gyár például jobb fekete festéket tud gyártani, mint a másik, viszont a másik jobb kék avagy más színű festéket. Minden nyomtató eljárás más és más minőség- és mennyiségbeli összetételű festéket igényel. Minden festék úgyszólván csak arra a célra való, amelyre gyártott. Itt nem mulaszthatom el, hogy rá ne mutassak egyes tudálékos nyomdavezetők amaz állítására, hogy „az offset- vagy könyomdai festék a könyvnyomdában is megfelel, mivel festék: az festék és minden festékkal kell tudni nyomtatni a könyvnyomdában is”. Teóriában az ilyesmi talán elfogadható, de a gyakorlatban nem. Mert ha ez így volna, akkor miért gyártanak könyv-, kő-, offset-, fény-, mély-, réz-, tapéta- és anilin-nyomtató festéket és miért van minden egyes festékféleségnek más és más tulajdonsága?

Ha a gépmester valamely nyomtatóeljáráshoz megfelelő festéket kér, ez alatt azt érti, hogy a festék a festékszekerényben ne álljon meg, jól lehessen vele nyomtatni, a festék jól fődjön, takarjon és a hengerekre menetközben rá ne száradjon. A papíroson viszont normális idő alatt jól megszáradjon anélkül, hogy le lehessen törölni; ne szakítson, ne tépje, ne tömje el a formát, ne szálljon stb.

Mindeme jó tulajdonságok csak a festék gyártásakor, a megfelelő minőségű és mennyiségű lenolajkence adagolásával és a megfelelő vegyi anyagok hozzáadásával érhetők el, nem pedig a nyomdában való mindenféle pepecseléssel.

Semelyik nyomtató eljárásban sincs annyi különböző erősségű és minőségű festékre

szükség, mint a könyvnyomdázatban. Köztudomású, hogy vannak rotációs újság-, rotációs illusztrációs, sík újság-, plakát-, akcidens-, illusztrációs, műnyomtató, merkantilis és doboznyomtató festékféleségek, amelyek úgyszólván mindennapiak. De menjünk tovább és vegyünk sorba egypár nem mindennapi nyomtatási lehetőséget is; ilyenek: a cellofán-, celluloid-, bronz-, ezüst-, arany-, másoló-, pergamen-, vajcsomagoló-, két szint mutató, fémpapírosra stb. való nyomtatás, ami mind más és más összetételű festéket igényel. Mindnek a kötőanyagára, a lenolajkencére helyezendő a legtöbb súly a festékgár által. De legyünk őszinték, még számtalan körülmény van az itt felsoroltakon kívül is, ami – ismerjük el – sokszor bizony nagy föladatokat elé állítja nemcsak a gépmestert, hanem a festékgyártat is. A festéket vásárló nyomdász rossz helyen takarékoskodik, ha jó festéket akar kapni olcsó pénzért. Amit ha megszívlelné némely hozzá nem értő, vagy ezt megérteni nem akaró nyomdavezető: sok mérgezőlőddéstől mentené meg magát és nem utolsó sorban a gépmesterét és személyzetét is. Nem kell mást tennie mint egy kis próbát; például a lap nyomtatásához ne 0'80 pengős, hanem 1'50 pengős festéket használjon a rotációson. Meg fogja látni: a lap szép lesz, a festék nem húzódik le, nem lesz szürke. Baja sem lesz a gépmesterének annyi, sem pedig neki a gépmesterével, mindenki meg lesz elégedve.

De minthogy a világon senki és semmi tökéletes nem lehet, így még a legjobb festék sem. Ezt minden egyes embernek el kell ismernie. Lehet a festék még oly jól összeállítva és megőrölve: nyomtatáskor mégis előre nem látott nehézségek adódhatnak elő, amit azonban a megfelelő minőségű és mennyiségű kence adagolásával eliminálni lehet. Ilyen eset például a szakítás; ez előadódhatik laza összetételű vagy rosszul krétázott papíros esetén. De megtörténhetik, ha a nyomdahelyiség hideg, avagy a festék túlságosan kemény. E bajok egy kevés gyöngye kence adagolására egyszerűen eltűnnek.

A festék maszatolódása vagy a száradás utáni letörölhetősége előfordul számtalanszor olyankor, amikor erősen szívóképes műnyomtató- vagy kromó-papírosra nyomtatunk. De előfordulhat még nehéz festékek használata esetén is. Ilyenek a krómsárga, a cinóber, okker, kremsi fehér, melyeknél a kötőanyag, a kence a papírosba felszívódik, a festéktest pedig mint letörölhető, száraz por marad a papíros fölületén. Ily esetben az erős kence használata előnyös. Van eset, midőn a festék szállni szokott.

Volt egy esetem, hogy az egész gép környéke mintegy háromméteres körzetben finom festékpárával lett tele. Sokan azt mondják, hogy ez a jelenség a festék halmazállapotától függ; mások viszont a kemény hengerekben vélik a hibát megtalálni. De előfordulhat ez túlságosan bő festékadagolás esetén is. Nemrégiben olvastam, hogy e jelenség a villamossággal is összefüggésbe hozható. Azonban sokszor ha a festék híg, úgy erős kence, ha pedig a festék kemény, úgy gyöngye kence hozzáadásával a baj megállítható, illetve csökkenthető.

Ha festék a formára lerakódik, úgy a festék legtöbbször híg, vagy nehéz fajsúlyú. Ily esetben vastag kence segít, ha ugyan a festék pigmenttartalma nem túlságosan kevés.

A fentebb leírtakból látható, hogy a kence mineműsége és jósága mennyire befolyásolhatja a festéket és a vele készült nyomtatványokat. Éppen ezért ma már egy gépmester sem gondolhat arra, hogy valaha is kencét főzzön!

i. h. v.

Az újsághirdetések matricáiról

A következő levelet kaptuk: „Tisztelt Szerkesztőség! Egy hirdetésmatricát mellékelek, amelynek szakszerű elbírálását kérem. A matricát máshonnan kaptam. A matricáról a legjobb tudásom mellett sem tudtam kifogástalan lemezt önteni s ezért az üzemezőségem felelősségre is vont. Annak elismerésével, hogy a lemez hibás, megmagyaráztam, hogy új matricának a beszerzése nem volt lehetséges, mert a napilap gyors előállítás mellett erre nem volt idő, de azt sem tudtam megállapítani, hogy a matrica honnan ered. Ehhez hasonló matricát többször kapok és minden esetben nehézségek merülnek föl az öntés alkalmával. Szíves válaszukat várva, maradtam szaktársi tisztelettel (Aláírás).”

A kérdés általános érdekű s ezért a levelet itt adjuk:

A beküldött matricáról első pillantásra is meg lehet állapítani, hogy nem szakember munkája és hogy az ilyen matricáról tényleg nehézséggel jár az öntés. Nem az első eset az efféle, s már több öntő szaktárs is panaszkodott, hogy a lapmunka gyors menetét az ilyen hirdetésmatricák nagyban akadályozzák. Ezek a matricák kizárólag cinkográfiai kllsék ről készülnek, s erős a gyanúnk, hogy egyszerűen csak a másolósajtó alól kerülnek ki.

Gödinger

hengeranyaggyára és hengeröntődéje gyártja a legjobb hengeranyagot, adigazán szakszerű, gyors és olcsó hengeröntést

Budapest VIII, Táncsics u. 7
Telefonszám: 1-424-23

A matrica-sajtolásnak egyik legfontosabb előfeltétele: a klisé vagy szedést körülzáró keret, amely pedig a beküldött matricáról hiányzik. Mire fektesse az ilyen másolósjátón való kontármunkánál az öntő a sarokvasat? A matrica az öntőpalackban ilyenkor nem tud elfeküdni, s a lemez völgyeket és dombokat mutat. Az öntő a matricán nyomkodja vissza a völgyeket, de ezzel együtt olyan részek („bunzen”) is visszanyomódnak, amelyeknek a nyomtatásban nem volna szabad látszaniok.

Másik nagy hibája az ily kontármunkának, hogy vagy sekély a matrica mélysége, vagy pedig olyan erős a sajtolás, hogy a matricát áttöri. Az első esetben a lemez nyomtatásakor piszkít, a másik esetben pedig az ólom átfolyik a matrica hátuljára. Az ilyen matricákról öntött lemezekért – bárhogyan igyekszik is az öntő utánasegíteni – nem lehet felelősséget vállalni.

A hirdetésmatricákról – csak technikai tekintetben, mert hiszen más szempontból is lehetne róluk beszélni – volna még jó egynéhány észrevételünk. Minden olyan hirdetésmatrica, amelyet más nyomdák részére készítenek, nagy körültekintést igényel. Az a helyes fölfogás, amely az öntő szaktársainknál meg is van, hogy az elküldött matrica minden tekintetben kifogástalan legyen. A nem eléggé mélyen sajtolt matrica, vagy az alacsony betű és klisé kijavitása más nyomdában, forma nélkül, nemigen lehetséges. Másik matricának a beszerzése sem mindig lehetséges, mert hiszen nappali üzem készítette azt éjjeli üzemnek vagy fordítva, de a gyors lapmunkánál, mint a levélíró szaktárs írja, nincs is idő a cserélésre. Meg kell különben állapítani, hogy a szakember által készített hirdetésmatricáknál az említett hibák nagyon ritkán fordulnak elő. Most is csak a beküldött levél kapcsán említjük föl az elmondott tudnivalókat.

Még egyet: Az elküldendő hirdetésmatricát mindig inkább kétszer is vizsgáljuk fölül, mintsem valamilyen technikai hiba maradjon benne. Ezt kívánja már a más nyomdákban dolgozó öntő szaktársaink iránt való kollégialitás is. Mert hiszen az efféle hibák az ő munkájukat nehezítik meg elsősorban és nagy mértékben. S. E.

A gépszedő napi munkájához

„Szeresd a gépedet, mintha gyermeked lenne; a gép segítőtársad, tartsd tisztán; mielőtt leülsz melléje, tisztogasd meg és csak azután fogjál a napi munkádhoz! ...”

Mint gépszedőnek, engedjessék meg az, hogy rövidecskén hozzászóljak a Grafikai Szemlében a gépszedőkről és szedőgépekről folyó eszmecserehez.

Cikkeket olvastunk neves kollégáktól, akik leginkább a gépszedők kiképzésével foglalkoztak. A legutóbb Lerner szaktársunk tollából olvasott sorok azonban már nemcsak a gépszedők képzéséről szóltak, hanem inkább általánosságban, a gépszedők munkájának egy részéről: a sorkizárásról.

E helyen én csak általánosságban óhajtok belékapcsolódni ebbe a munkába és néhány megszívlelésre érdemes olyan dolgot elmondani, amely – szerintem – megkönnyíti a mindennapi nehéz munkát. Itt kell hivatkoznom cikkem keretében egyik tanítómesteremnek írásom elején idézett velős mondatára.

Igaz ugyan, hogy ez a mondat hangzott el, ahol a gépszedőnek magának kell a gép részbeni tisztogatását és karbantartását elvégeznie. De itt tanultam megszívlelni mindazt, amit tanítómesterem figyelmeztetése magában foglal. Ez egyébként is könnyebbséget jelent a munkahelyen, a gép körül és a gépen, a mai racionális munkamenet idején.

Nagy nyomdákban a tisztogatást és karbantartási munkát legalább is hetenként egyszer a segéd munkások végzik, illetve azokkal kellene végeztetni. Hogy ez meg is történhessen, elő kell segíteni a gépszedő kollégáknak. Elő kell segíteni, mert ez érdekünk. Kérdeznék többen: hogyan?

A válasz a cikkem elején idézett mondatban található.

De boncolgassuk csak, hogy világosan álljon előtünk:

Szeresd a gépedet! Értsem ezen elsősorban a könnyű billentyűzést, mert hiszen ha az érzékeny taszterrel (amihez erőfeszítés nem kell!) durván bánok: erősen ütöm, az olyasvalami, mintha a gyerekeket verném.

Az erős ütögetés következménye, hogy a gépen utánam dolgozó szaktársam, ki könynyedén, gyöngéden bánik a géppel (neki „szíve van” a géphez!), mérgelődik, mert a matrica nem esik, a taszter nehéz kéz munkájához van szokva.

Tartsd tisztán a gépet! Bizony nem egyszer megesik, hogy amikor a gépszedő leül a gép mellé – most egy kissé drasztikus leszek – fölfordul a gyomra! Ragad a billentyűzet, cigaretta-, szivar- és pipahamu undorító látványa mocskolja be, nem is szólva arról, hogy egyes kollégák (tisztélet a nagy kivételnek!) nem vesznek időt arra, hogy kezüket (főként nyáron) az esetleges izzadás meggátlására meg is mossák munkaközben, amivel elérhető volna, hogy a billentyűk betűit jól láthassuk, ha ugyan azok nincsenek már lekopva.

Mielőtt leülsz a gép mellé, tisztogasd meg! Itt már a szerelő kollégákhoz kell néhány szót szólnom, mert ez a munka a hatáskörükhöz tartozó segéd munkásokra hárul. A segéd munkások utasíttassanak arra, hogy a gép előresztét és a billentyűzetet, felszólítás nélkül is (föltéve, ha munkaidőn belül szabad gép van!) tisztán tartsák.

És mindezek után szabadjon a következő szabályt felállítanom:

1. Kiméld a billentyűzetet, ne verd erősen, billentyűzz könnyen, mert így nemcsak te dolgozhatsz könnyebben, hanem a téged leváltó kollégád is.

2. Ha izzad a kezed, avagy olajos: mosd azt gyakrabban munkaközben is, hogy a billentyűk fölülete így tisztán maradjon.

3. Ha dohányszol, ne tedd cigarettádat vagy szivarodat hamutartó nélkül a gépre és a hamut se szórd a billentyűzet közé, mert ettől az szorul és ragad.

4. Ha kis nyomdában dolgozol: úgy magad, egyébként pedig a segéd munkás munkatársad lapos kefével és puha ruhával naponta tisztogassa meg a szedőgép elejét. A munkaidő helyes beosztásával ez könnyen lehetséges.

5. Ha mindezt megteszed: könnyebben végzed napi munkádat, örömmel ülhetsz le tiszta géped mellé és így nyugodtabb idegekkel – könnyebb lesz a terhelés!

Végezetül: szeresd a gépedet, mert hiszen az munkatársad! Weisz Zoltán.

CORVINA

NYOMDAFESTÉKIPAR RT. BUDAPESTEN

Gyárt mindenfajta fekete, színes kő- és könyvnyomdai, offset-, mély-, bádognyomó- és anilinfestéket. Kencét, hengeranyagot, finom nyomó-, valamint szárítópasztákat.

VEZÉRKÉPV.: FELBER GYÁR

V, Szemere ucca 21. Tel.: 1-238-72. Gyári tel.: 2-596-63

A nyelvekről

Úgy vélem, nem végzünk haszon nélkül való munkát, ha mesterségünk határterületein át-átpislogatván és azok mibenlétéről elgondolkozván, néha napján ezekről is elmondunk egy cikkre valónyit. A könyvnyomtatás mesterségének egyik igen érdekes határterülete a nyelvtudomány. Hiszen amit szedünk és amit nyomtatunk: valamilyen nyelven történik. Minden művészet, minden mesterség követőinek-űzőinek az érdeklődését kell hogy olykor-olykor lekösse a művészetük, illetve mesterségük alkotóelemeinek mibenléte. Minthogy a nyelv a könyvnyomtatás egyik fő-fő alkotóeleme, bennünket a mesterségbeli tudnivalókon kívül elsősorban bizony ennek kell érdekelnie.

A nyelvek számát – több tudós szerző szerint – teljes biztossággal nem lehet megállapítani. Balbi nyelvkutató 860 nyelvet különböztet meg; ezekből Európára esik 53, Ázsiára 153, Afrikára 115, Amerikára 422, Ausztráliára pedig 117. E nyelvek között rokonsági viszonyok állanak fenn. A nyelvtudomány még nem döntötte el, vajjon az összes nyelvek egy ősnnyelvből származnak-e, vagy az emberek – más-más világjajakon élven – egy ugyanazon időben más-másképpen kezdték el a beszéd fejlesztését. Lepsius nyelvtudós az összes afrikai nyelvekre vonatkozóan egy őstípust tételez fel. Az amerikai nyelveket is (az angolszászt természetesen kivéve) együvé tartozóknak tekintik. Az eszkimók nyelvei például összefüggésben vannak az észak-ázsiai nyelvekkel. Ez a rokonság ismét a finnek, lappok, észtek, magyarok és törökök révén Európába terjed át, a dravidák révén Indiába, a délkeletázsiai malajok révén pedig Polinéziába, a Csendes-óceán „soksziget-országába”.

Térszűke miatt nem foglalkozhatom itt a nyelvfőcsaládok, családok és nyelvek osz-

tályozásával, ezért csak egy példát említek annak illusztrálására, hogy valamelyik ősnnyelv milyen változásokon megy át. Vegyük tehát az indogermán nyelvfőcsaládnak egyik ősnnyelvét, a germánt és nézzük, hogy másfélezer év alatt minő változásokban volt része. A germán nyelvek három csoportra oszlanak: a) A keleti germánra, amely korán kihalt; ebből a csoportból a gót a legismertebb. b) Az északi germánra; ehhez tartozik mint keletészaki ág a svéd és dán nyelv, a norvég és izlandi nyelv pedig mint nyugatészaki ág. c) A nyugati germánra; ehhez tartoznak: a nagynémet irodalmi nyelv (hochdeutsch), a középnémet és a plattdeutsch nyelvjáráások, a flamand, a holland és az angol nyelv. Látjuk tehát, hogy egyetlen ősnnyelv mennyi újabb nyelvre és nyelvjáráásra oszlott széjjel. Ami még most csak nyelvjárás, az idők folyamán önálló nyelvvé fejlődhetik, ha ehhez megvannak a kedvező föltételek. (Így lett önálló nyelvvé a spanyol nyelv katalán nyelvjárása, vagy az orosz nyelvnek ukrán dialektusa.)

A nyelveknek az idők folyamán észlelhető változását a következő okokra lehet visszavezetni: 1. Ellenségeskedések bontó hatással vannak és kedvezőtlen befolyást gyakorolnak a közös nyelvre. Ennek ellentétképpen a kultúrtörékvések, főként az irodalom és költészet, egyesítően hatnak rá. Ezért minden nyelvnek mind szóbeli, mind írásbeli legfőbb őre: az irodalmi nyelv. 2. A különböző társadalmi berendezések és szokások sem maradnak befolyás nélkül a nyelvre. Tahitiban például a nép nem használ olyan szavakat, amelyek az uralkodó vagy valamelyik rokonának nevével kapcsolatosak. (Nyilván nem akarják megszentelteleníteni a köztiszteletben álló neveket.) Az emígy mellőzött szavak helyébe újakat találnak ki. Egy másik példa: A kafferok (délafrikai négerfajta) asszonynépségének tilalmas olyan szavakat használnia, amelyek valamely férfirokonuk nevével hasonla-

tosak. Ezek helyébe új szavakat találnak ki, amiket először csak az asszonyok, azután a család, majd ha már meghonosodtak: általánosan beszélnek. A délamerikai indiánusoknál mind a férfiak, mind pedig a nők a szavak elforgatásával mulattatják egymást, amikor társaságban vannak. Ezeket a tréfás szóelforgatásokat, ha tetszéssel találkoznak, addig ismételtetik, míg az általános használatba nem mennek át. 3. Sokhelyütt a másvilágba vetett hit is befolyásolja a nyelvfejlődést. Így például a halottak nevét nem ejtik ki attól való félelmükben, hogy hazajáró lélek lesz belőlük. (Például Madagaskárban egy Rano nevű törzsfőnök halála esetében. A „rano” név vizet jelent, helyett a „mecsaka” kifejezést használták, amelynek jelentése: nedvség.) A polinéziai szigeteken sok tárgy „tabu”, vagyis szentnyilvánítás alá esik, ezek helyébe új elnevezéseket kell találni. 4. Különböző rokon törzsek nyílt ellenségeskedései odavezettek, hogy az ellenpárt megszokott elnevezéseit mellőzik, azoknak kedvelt tárgyait utálattal kezelik és számukra új kifejezéseket használnak. (Ennek a megállapításnak megfelelő, még máig is fennmaradt, elválasztóan ható csökevényeit magam is megismertem a délszlávoknál: a horvát, vagyis római katolikus délszláv a keresztényt krstyanin-nak mondja, míg a szerb, vagyis görög-keleti vallású, ugyanazt a nyelvet beszélő délszláv chrstyanin-nak nevezi a keresztényt. [Hát nálunk? A római katolikus vallású magyar vajjon kereszténynek nevezné-e magát, avagy a református magyar ember elmondaná-e magáról, hogy ő keresztény?]) A papot a horvátok szvétyenik-nek, a szerbek szvesztenik-nek nevezik, a plébános horvátul: zsupnik, szerbül: paroch. De nemcsak az egyházi elnevezések dolgában van ez így a délszlávoknál.) 5. Rokon néptörzseknek egymástól való földrajzi eltávolodása is befolyásolja a nyelvegységet; az új környezet, a föld felületének másként való

„ONYX”

NYOMDAFESTÉK ÉS VEGYIPARI K.F.T.
BUDAPEST VI, FORGÁCH UCCA 19
TELEFÓNSZÁM: 2-920-74

Gyárt mindennemű mélynyomó-,
offset-, kő- és könyvnyomdai, vala-
mint guminyomó-, rotációs-, sok-
szorosító színes és fekete festékeket

VÁROSI IRODA: BUDAPEST V, TÁTRA U. 6. TEL. 1-231-43

Pályázatok

alakulata (tengermellék, magas hegységek) révén új szavak teremtődnek.

Mindezek az eddig felsorolt nyelvélváltató okok főként a kultúra kezdetleges fokán álló néptörzsekre vonatkozathatók. Más okok játszanak közre valamely kulturáltabb nép nyelvének ha nem is gyökereiben (a nyelvtani szerkezetet értem) való megváltozásában. Ilyenek: 1. Hódító hadjáratok és hódoltságba esés. Az angol hódítók a világon szerte-széjjel való hódító hadjárataik során rengeteg indián, hindu, arab szóval szaporították nyelvük szókincsét, sőt őseiknek egyik része, a hódító normannok összekeverték nyelvüket őseik részével, a meghódolt angolszászok nyelvével. Ugyanezt tették az oroszok, meghódítván a tatárokat és a többi kaukázusi és ázsiai néptörzseket. A meghódolt népek a hódítók nyelvéből vettek át sok szót, így a kínaiak a mandzsu és mongol nyelvekből, sőt a szlávalfajtájú poroszok a német lovagrend által történt legyőzetésük után teljesen beolvadtak a németiségbe. Más viszonylatban pedig a hódító törökfajtájú bolgárok fölvevették az általuk meghódított szlávok nyelvét. Az amerikai (mexikói és délamerikai) inkák pedig teljesen elspanyolosodtak. Az Amerikába elhurcolt néger rabszolgák utódai részint angol anyanyelvűek, részint (a Haiti szigetén lakók) franciául beszélnek. 2. A szomszéd népek nyelvkinéséből való jövevényszavak is nagy mértékben változtatják el a közönsnyelvű néptörzsek nyelvét. Így például a délszlávoknál a horvátok és a szlovének (vendek), akik a Habsburgmonarchia alatt éltek és katonáskodtak, rengeteg német szót vettek föl nyelvükbe, a dalmata és tengerparti horvátok, akik valamikor mint katonák és hajósnepek a velencei köztársaság szolgálatában is állottak, sok olasz szót használnak, míg a szerbek görögkeleti vallásuk révén egyházi vonatkozásban sok görög és ósláv, egyéb

vonatkozásokban pedig – lévén túlnyomó részük négyszázötven évig török hódoltságban – számtalan török szót bekeleztek be szókincsükbe. Ehhez hasonló körülmények egyébként a magyar nyelvre is hatással voltak, úgyhogy szavaink tekintélyes része idegen eredetű. (Például király = szláv král, vajda = szl. vojvoda [hadvezér], vecsernye = szl. vecser [este], piac = olasz piazza [tér], maskara = olasz maschera [lálarc] és a többi; nem is szólva a rengeteg német és latin szóról, amik a magyar nyelvben meghonosodtak és még mindig meghonosodnak [újabbban: sláger és hasonlók].) 3. Új találmányok, új intézmények, a különböző sportok, új ipari termékek és kereskedelmi áruk (gondoljunk csak a rengeteg textil-elnevezésre) szintén szógyarapító, illetve a szavak jelentőségét megváltoztató hatással vannak valamelyik nyelvre. A vasutak, a villamosság, a repülés, a rádió az új szavaknak nagy-nagy tömegét vitték bele az egyes nyelvekbe. A nyelveknek az imént vázolt módokon való szüntelen gyarapodása annyira differenciálja az egyes nyelveket, hogy egy-egy kultúrnyelv keretén belül lehet beszélni külön kereskedelmi, katonai, tengerészeti, technikai, zenei, orvosi, jogi, egyházi és még más nyelvezetről is. 4. A nyelvek azáltal is változnak, hogy egyes szavak idők múltán más jelentést nyernek. Így a magyar nyelvben a marha szó valamikor kincset jelentett, ma pedig háziállat-fajta. A latin „jovialis” szó Jovisból származik, valamikor „isteni” volt a jelentése, most pedig „vidám, kedélyes”. Végső eredményben azt mondhatjuk, hogy valamely nyelv elkorcsosodása, majd kihalása a kulturálatlanságban leli magyarázatát, míg a magasabb kultúra megakadályozza a bomlást és biztosítja a nyelvegyeséget és nyelvtisztaságot. Amiből nekünk, nyomdászoknak is tőlünk telhetően ki kell vennünk részünket. Rasofszky Andor.

Az Évkönyv pályázata. A Könyvnyomdai Munkások Egyesületének választmánya pályázatot hirdet az 1957-l. Nyomdász-Évkönyv fedőlapjára és címlapjára. A pályázaton résztvehet az Egyesület minden egyes tagja. Az Évkönyv nagysága a tavalyi: a fedőlap és címloldal szövegében csak az évszám ugrik. A fedőlap színeinek száma legfeljebb kettő lehet; a címloldal marad feketén. A pályázati művek jellegű levél kíséretében november 15-éig küldendők be a Nyomdász-Évkönyv szerkesztőségéhez (Budapest VIII, Kölcsey ucca 2). A pályadíjak összege 100 pengő, amely a bírálóbizottság által megállapítandó arányban osztatik föl a határidőre beérkezett pályázati művek legjobbjai között.

A Nyomdászati Lexikon 100 pengős pályázata szedésre. A Nyomdászati Lexikon kiadója pályázatot hirdet reklámlap tervezésére, illetve szedésére. A pályázaton résztvehet minden tanult betűszedő, aki tagja a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesületének.

Tervező a megadott szöveggel egy olyan praktikus reklámkörlevél, amit borítékban lehet szétküldeni úgy a nyomdászoknak, mint a nagyközönségnek. Az alakot, formát, papíros színét és minőségét a tervező állapítja meg. A megadott szövegen semmiféle változtatás nem eszközölhető, ellenben annak tagolása, felosztása a tervezőre bízatik.

Az alkalmazható színek száma kettőnél több nem lehet. A szedésnél csak kész betűöntődei anyag használható. Öntődei kész anyagon kívül kisebb-nagyobb síma vagy tangirozott fölületű színfoltok (ólomlemez) is alkalmazhatók. Rajz nem alkalmazható, sőt ha a tervező ólomvésetet kombinál, akkor is – akár pozitív, akár negatív – csak öntődei betűket vagy díszítő elemeket ábrázolhat.

A pályázaton csak teljesen kész szedés és nyomtatással lehet résztvenni.

A pályázat titkos, tehát minden munka jellegével és a pályázó nevét és címét rejtő jellegű levéllel látandó el.

A pályamunkákat megfelelő nagyságú fekete kartónlapra kell ragasztani.

Az első díj 50 (ötven), a második díj 30 (harminc), a harmadik díj 20 (húsz) pengő. A díjak fel nem oszthatók és mindenesetre kiadandók.

A pályázat határideje: 1956 november 15. A pályamunkákat a Grafikai Szemle szerkesztőségébe kell küldeni és ugyanott vehető át a kézirat is.

A három díjat nyert munka bármelyikét sokszorosíthatja a kiadó, míg a díjat nem nyert munkákat a Grafikai Szemle szerkesztősége vándorkiállítások céljára használja föl.

A zsűri tagjai: a szaklapok szerkesztői és az általuk meghívott szakemberek.

LÁNG L. GÉPGYÁR RT.
BUDAPEST

**AUTOLANG AUTOMATIKUS GYORSSAJTÓK.
SPECIÁLIS SAJTÓK ÉS NYOMDAGÉPEK.
VELOX-GYORSSAJTÓK.**

**ANILIN-GUMINYOMÓ-
ROTÁCIÓS GÉPEK**

VEZÉRKÉPVISELŐ LÁNCZI LÁSZLÓ OKL. GÉPÉSZMÉRNÖK
BUDAPEST V. KER., VILMOS CSÁSZÁR ÚT 60. SZÁM. TELEFÓN: 1-223-67

Följegyzések

Horváth Ferenc a szakkulturális munkacsoportok egyik régi és igen szorgalmas résztvevője, Horváth Ferenc tervezte. A nyomtatás a Világosság-nyomdában történt,

Nyolc oldalra terjedő szedési és olommetszetes mellékleteinket, valamint a boríték 3. és 4. oldalán levő példákat is, a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak neveltjei tervezték. Ki-szedésük a Világosság-nyomdában történt.

Szakkulturánk pionírjai közt az első helyek egyikét töltötte be Wóznér Ignác, az Athenaeum-nyomda nyugalomba vonult igazgatója, kit augusztus 15-én búcsúztatott Budapest nyomdászai társadalma. Értékes és jellemző alakja ő annak a kornak, amely mindez ideig legkimagaslóbb volt a nyomdászai fölbuzdulás és építő munka dolgában, s amelyet joggal visszasi-runk még ma is. A háború előtti tíz-tizenöt esztendőre terjed ez a kor, amit joggal nevezhetnénk a nyomdászat „Sturm und Drang”-korszakának. Pedig akkoriban még kilenc óra volt a napi munkaidőnk, megosztottan, két-órás ebédidővel, úgyhogy legjobb esetben ha esti 6 órakor kerülhettünk ki a nyomdából. Hét óra előtt nem lehetett semmit sem megkezdeni: se választmányi ülést, se szervezeti értekezletet, se könyvtárlátogatást, se tanfolyami munkát. A szakkulturális munkának két gócpontja volt akkoriban Magyarországon: az egyik volt az átlagosan 2000-es taglétszámú Könyvnyomdászok Szakköre a maga szaktanfolyamaival, Grafikai Szemlé-jével és monumentális külsejű-belsejű Magyar Nyomdászok Évkönyvével; a másik volt a Magyar Nyomdász-szat és a Grafikus Művezetők Egyesülete körül kialakult csoport, amely utóbbinak szellemi vezére Wóznér Ignác volt, aki mellett főleg Fuchs Zsigmond, Janovics Ferenc és Löwy Salamon vették ki részüket a szakkulturát propagáló munkából. Mint harminc esztendő távlatából megállapítható: elvi jelentőségű különbség a két fórum törekvései közt nem volt, legfőlegbb hogy az akkori mesterszedői próbálkozásokat és irányzatokat illetően Wóznérék konzervatívabb álláspontot foglaltak el. Lelkesen, kedvvel és becsületesen dolgozott mind a két tábor. Pavlovsky Alajos és a már elhalt Durmits Imre társaságában 1903 körül szakkönyvet is írt Wóznér Ignác. Címe volt: „A betűszedés elméleti és gyakorlati kézikönyve”, s hasznos szolgálatot tett véle a szakkulturánknak. Hogy a könyvet a hivatalos körök iskolai használatra nem fogadták el: annak valószínű oka, hogy Wóznérék sem tudtak megküzdeni a nyomdászati mesterszók dolgában szerteterjengő tömérdek germaniz-mussal. Vagy meg kellett tartaniok a magyartalan szakkifejezések sokaságát, vagy pedig – az akadémikus Freckay János módjára – nyomdászemberek számára érthetetlen, a gyakorlat szempontjából tehát haszna-vehetetlen lett volna a könyvük. Szakirodalmunk e baján máig sem sikerült teljes mértékben segíteni. – Gyönyörűen lángolt Wóznér Ignác energiája és szakszeretete a világháború utáni időkben is, 1921-től kezdve, amikor új életre keltette a szaktanfolyamokat meg a Magyar Nyomdászatot. Sajna, csak rövid időre. S ami jellemző az egyéniségére, annyira csöndben, önzetlenül és név-telenül végezte ezt a hatalmas szakkulturális munkáját, hogy szinte csak a beavatottak tudták: ki az egésznek a lelke és fő-fő irányítója. – Bizony, nagy kár volna, ha Wóznér Ignácot nélkülöznünk kellene a nyomdászszá-nevelés ama területén, amelyen az évtizedek folyamán annyira érdemes munkásságot fejtett ki.

Ötvenesztendő nyomdászai jubileumok. Az Európa-nyomda személyzete augusztus 30-án ünnepelte érde-mes korrekortárának, Bernáth Józsefnek ötvenéves szakmai jubileumát. A népszerű jubilánst sokfelől és igen melegen üdvözölték. – Szeptember 8-án szakmai közéletünk két köztisztelőben álló, jeles férfit ünnep-elte a nyomdászközösség. Sta u d t F e r e n c az egyik, Segélyező Egyesületünk kitűnő tisztviselője, ki ötven-esztendős nyomdászai pályafutásán hol csöndes példa-

adással és halkszavú, de meggyőző buzdítással, hol pedig – mint a Budapesti Könyvnyomdászok Dal-körének immár harminc éve működő tagja – érzelmes nótaszóval szolgálta a nyomdászskultura és nyomdászai szolidaritás ügyét. A másik jubiláns Gy ü r e y R u d o l f, a nyomdászszervezetnek immár több mint harminc esztendeje megválasztott tisztviselője, aki szintén viruló egészségben érte el félévszázados nyomdászai jubileumát. Hogy e hosszú évtizedek alatt a maga fontos pozícióiban – már a régi Szekesy-egyletnél is – közvetve és közvetlenül mennyi jó szolgálatot tett a könyvnyom-tatói szakkultura ügyének: fölmérni sem lehet. Csak a bennfentesek tudják, hogy mennyi minden fordul meg a vezető egyéniségek ügyszeretétén és jóakarátán. Gyürey kollégánknál ez az ügyszeretet és jóakarát mindenkoron teljes mértékben megvolt. – E jubileumok alkalmával sok szó esett arról, hogy nyomdászszerve-zetünk közelmúltjának legkimagaslóbb alakja, Peidl Gyula is az idén érte el nyomdászsvoltának ötven-esztendős korhatárát. Az ő magasan ívelő és itt-ott nehéz megpróbáltatásokkal s izgalmaival teli pályá-futása szerves része nyomdásztörténetünknek, s remé-ljük, hogy rövidesen méltatható lesz szakkulturális vonatkozásaiban is.

A „Reklámélet”, Balogh Sándor névs és szép kiállítá-sú lapja szinte nyomdászati szakfolyóiratnak is vehető a maga elevenen megírt cikkel, plakátok és hirdetések tervezését és kritikáját felölöl dolgozatai, illusztrációi és mellékletei révén. Az idei 6-ik számban Schneider Jenő kollégánknak is van egy az Első Magyar Betű-öntöde Rt. betűivel szedett plakátokcskaja. Bedő István egy kis cikkéből pedig szinte lehetetlen egy talpraesett mondatot nem reprodukálnunk: „A körlevél mintegy névjegye a kereskedőnek. Kinek volna kedve rossz rotá-ció s papirosra, törött betűkkel névkártyát nyomtatni? Ha a papirosanyagon spórolunk, ugyanannyi, mint ha bemutatkozáskor sajnálnánk tiszta gallért felöltöni.” – A 7-ik füzetben Vajda István dr-tól olvastunk egy kitűnő cikket „A reklámeszközök kritikája” címen. De tanulságos és élvezetes a lapnak minden egyéb közleménye is. A „Reklámélet”-et a Hungáriában nyomják; előfizetési ára egy évre 12 pengő; kiadóhivatal: V. Lipót körút 9.

Nem szabad késedelmesen iskolába iratni a tanon-cot. Egy iparosmester meg 1934 novemberében fölvetett egy tanoncot, akit azonban csak a következő év január-jában iratott be a tanonciskolába. Az iskolaigazgató a késedelmes beiratás miatt az iparosmestert följelentette, akit a kerületi elöljáróság pénzbüntetésre ítél azzal az indoklással, hogy a törvényes rendelkezések alapján a tanoncot a szolgálatba vételtől számított három napon belül be kell iratni az iskolába. Az ítéletet a polgármester is jóváhagyta.

Könyv és újság. Az angol bibliaterjesztő társaság 1935-ben 602 különböző nyelven megírt tizenegymillió biblíát adott el. – Kétévi munka után elkészült a British Museum négy-milliókötetes könyvtára új könyv-jegyzékének első nyolc kötete, amely kimeríti az „A” betűt. Az óriási könyvjegyzék 1958-ban készül el és 220 kötetből áll majd, de nem terjed ki a múzeum irattárára és okiratgyűjteményére, amely évenként átlag 380.000 kiadmánnyal gyarapodik. A könyvtár állványai-nak hosszúsága meghaladja a 12 kilométert. – A „Ma-gyar Statisztikai Szemle” kimutatása szerint Magyar-országban 1477 időszerkesztő termék jelent meg 1934-ben. Az újságok száma Budapesten 1003, a vidéken 477 volt. Újság az ország valamennyi városában és 72 községben, tehát összesen 127 helyen jelenik meg. A Budapesten megjelent főbb napilapok postára adott és vasúton elszállított példányszáma 1934-ben 1703 millió, 1935-ben 1706 millió volt. Egy napilapra eső átlagpéldány 78 millió. Az egy újságra jutó lélekszám adatai Budapesten alakultak a legkedvezőbbben. Buda-pestben egy újságra 1930-ban 1242, 1934-ben pedig 1024 lélek jutott, a törvényhatósági városokban Budapesttel együtt 1478, a törvényhatósági városokban Budapest nélkül 4421, a megyei városokban 5913, a községekben

pedig 52.714 lélek jutott egy-egy újságra. – A román kormány vámot vetett ki a külföldről az országba érkező könyvekre. Az illeték a bekötött könyvek minden kilo-g r a m j a után 32 lej (körülbelül 1 pengő). Az új vám-illeték még jobban megneghezíti olyan magyar könyvek bevitelét, amelyek bőr- vagy vászonkötésben kerülnek forgalomba.

A székesfehérvári nyomdászok augusztus elején rendezték meg János-ünnepélyüket. Ez alkalommal meglepően jó kiállítású és ügyes tartalmú 64 oldalas emlékkönyvecskét adtak ki, olyat, amely becsületére válnék akármelyik fővárosi nyomdának is. A hirdetések különösen jól sikerültek, a címlap – Kner Albert terve – jó művészi munka. Megható momentum, hogy a könyv szedését és nyomtatását a székesfehérvári munka-nélküli kollégáink végezték – kollektíve – az ottani Minerva-nyomdában. A kis munka szövegrészeiben általában dominál a jó nyomdászhumor, de van benne lendületes szakcikk is: „A mi ünnepünk” Grosz Ernőtől.

A szakoktatási ügyek új fölöttes hatósági. A kul-tuszminiszter július havában életbeléptette a közokta-tásügyi igazgatásról szóló törvényt, amely szerint a tankerületi főigazgatók a kerületükbe tartozó összes közép-, szak- és népiskolák felügyeleti hatóságává vál-nak. A kultuszminiszter tanügyigazgatási és nevelésügyi ügyosztályt létesített, amelynek élére Kósa Kálmán miniszteri tanácsost állította. A miniszter az ügyosztály magasabb felülvizsgálatával Jalsoviczky Károly minisz-teri osztályfőnököt bízta meg.

Újmódi irástanítás az iskolákban. Évtizedeken át folyt a küzdelem az álló meg a dült írás hívei között világszerte. Ez sokhelyt már véglegesen el is dült az álló írás javára, aminek máris megvan az a haszna, hogy a kicsiny gyermekek sorában kevesebb gerinc-elferdü-léssel, tudóbajjal meg egyeb súlyos, az álló írás okozta betegségekkel kell találkozniok az iskolaorvosoknak. Némely államban még messzebb is mentek. A bécsi iskolásgyermekek például már nyolc-tíz esztendővel ezelőtt is olyan betűkkel kezdték meg az írás tanulását, amelyek nagyjából megegyeznek a mi kétcicerós vagy kettősmedális „félkövér groteszk” betűnkkel. Ennek az írásmódnak fölöttele nemcsak az egyenes testtartás, hanem egyszersmind a nem túlságosan hegyes tolnak a használata is. Ehelyett lecsapott végű, vagy még inkább gömbhegyű tollat kellene használnunk. A hegyes toll ugyanis érzékeny, nehéz kezelési, akadózó és csak nyomogatással ad erőteljesebb írásnyomot. A gömb-végű toll azért előnyösebb, mert természetesen, könnyed kéztartás mellett is minden irányban egyformán jól síklik s erőteljes, egyenes, árnyékolatlan nyomot hagy. Az így nyert írásvonal kerek, széles, tehát jobban olvasható betűalakításra kényszeríti a kezünket. – Mi-nálunk Magyarországon a „reformírás”-nak Luttor Ignác gimnáziumi igazgató az apostola, aki hosszú esztendőki fáradsággal munkásságával dolgozta ki az írásreform alapelveit, s végül kivívta, hogy ezt a reformot általá-nosan kötelezővé tegyék. Luttor igazgató egy nyilat-kozatában a következőket mondja az irástanítás mult-járól és jelenéről: „A tulajdonképpeni folyóírás az angoloknál alakult ki, akiknek a kereskedelmi életben erre nagy szükségük volt. Ez a 16. század folyamán történt, s az angolok kezdetben a kódexíró szerzetesek írását vették alapul. Ebben az időben nagyon divatos volt a rézmetszés és a rézmetszők szép kalligrafikus írássá fejlesztették tovább az angolok és a szerzetesek írását. Ez a szemnek tetszetős, kalligrafikus forma azon-ban a gyakorlatban utánozhatatlan volt. A 18. század végén azonban feltalálták az acéltollat s így lehetővé vált ezeknek a cikornyás betűknek az utánzása is. Ez volt a kései barokk stílus ideje; kialakult tehát a barokk-stílusú lángírás, csigáírás, hullámvonal, árnyékolás, vas-tagítás, ami kontinensünkön százötven évre megbé-nította az írás fejlődését. Az angolszász államokban azonban nemigen kényszerítették a gyerekeket erre a cikornyás írásmódra, nem adták utasítást a tanulóknak, milyen betűséma szerint kötelesek írni, hanem meg-

tanították őket a római betűre és rájuk bízta, hogyan fejlesztik ki ebből az írásukat. Tudatosan Németországból indult ki aztán a reformmozgalom, amelynek előharcosa Sütterlin volt, azonkívül Ausztriában egy Larisch Rudolf nevű magyar származású iparművészeti tanár, aki azt hangoztatta, hogy a szépség nem a cizeláltságban, hanem a ritmusban nyilvánul meg. Ma az a helyzet, hogy minden szakember meggyőződött arról, hogy a jó folyóírás elsősorban nem az egyes betűk kalligrafikus szépségével, hanem értelmes tagozottságával, biztos olvashatóságával, tetszetős beosztásával s főleg a folyamatos, könnyed és gyors betűfűzéssel tűnik ki. Ez az élet írása, az úgynevezett szépírás a múlté. – A régi módszer meghatározott betűmintákat írt elő, azokat egységesen, kötelező formában és méretben gyakoroltatta, betűnként, sorszámmra. Az új módszer sohasem sorszámmra gyakoroltat, hanem mindig szóképek alakjában. Régen a tanuló egységesen vonalozott írkába írt. Az új módszer ezzel szemben a vonalozást elveti, csak később gyakorolnak a tanuló egyvonalas írkában, de akkor is a sorköz közepén halad az írás, úgy hogy a betűszárak nem nyúlnak egyik sorból a másikba. Régen a barokk korszakból visszamaradt hosszúszerű, hajszál- és árnýkolt vonalas, cikornyás betűket kellett hegyes tollal leírni, úgy hogy a tanulók írógörcsöt kaptak sokszor s írásiszonyt. Az új módszer még a teljesen kifejődött fokozat is megköveteli a nyomtatott betűformákra emlékeztető egyszerűséget, íróeszközül pedig a bárki által könnyen kezelhető tompavégű tollat használja. – Ez év őszétől kezdve Magyarország minden elemi iskolájának első osztályában a tanterv döntő jelentőségű reformot vezet be. Megszűnik az írástanítás régl elavult cikornyás módja, amely a gyerekeket rákényszerítette, hogy vállukat, szemüket, kezüket kicsavarva hegyes, papírosbókó tollal, szemre talán tetszetős kalligrafikus betűk

utánözgatásával bibelődjenek. Ezentúl egyenes testtartással fognak ülni a gyerekek írásközben az iskolapadban, s gömbvégű tollal fognak írni egyszerű, természetes, folyamatos írást, amit valóban használhatnak is az életben.”

A vidék és a továbbképzés. (Kaposvári levél.) Most, hogy egyszeriben őszre ébredtünk: eszébe juttatja az embernek a múltó idó azt is, hogy a hosszú őszi és téli estéken újból neki kell látnunk nekünk felnőtteknek is a tanulásnak, a továbbképző munkának. A nyári fürdés, a hosszú séták, kirándulások ideje elmúlt már s a négy fal közé beszorult embernek kedves és hasznos szórakozása is lehet a jó könyvek forgatása, okulást szolgáló előadások hallgatása. Aki olvassa a Typographiát és a Grafikai Szemlélt, megállapíthatja, hogy e tekintetben Budapesten nem lehet panaszkodni a nyomdászoknak. Ott mód és alkaiom kínálkozik az érdeklődőknek olyan nívós nyelvi tanfolyamok és előadások hallgatására s a szakkulturális továbbképző munkában való részvételre, amelyek – a múlt tapasztalatai szerint – biztosítékot nyújtanak arra, hogy akik oda szorgalmasan eljárnak, esztendő múltán tudásban, ismeretekben lényegesen gazdagodva hagyják el a tantermet, de nemcsak tudásbeli ismereteik gyarapodnak ottan, hanem megerősödnek lelkileg is, mert a szellemi gyarapodással magába szív az ember olyan jellemerősítő és önértékfejlesztő valamit, ami azután a tudásra szomjas embernek biztos védő paizsul szolgál úgy napi munkája közben, mint a társadalmi élet bármely szituációjában, mert a szellemileg jól felkészült ember mindenkor és minden körülmények között megtalálja a kellő megoldást, a megfelelő feleletet az élet vagy embertársai által feladott „miért”-re. Ha a fővárosban ez így van, annál nagyobb panaszja lehet a vidék nyomdászáinak tekintetben. Bizony a vidéki városokban nem áll ren-

delkezésre sok mód a tanfolyamos munkára és nem kínálkoznak alkalom olyan nívós előadások meghallgatására sem, mint amilyenekről hetente olvashattunk beszámolókat az elmúlt tél idején. Pedig vidéken is nagyon nagy szükség lenne ám arra, hogy a tanulni vágyók hozzájuthassanak azokhoz az eszközökhöz, amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy eljuttassák a tudást, a sokrétű ismereteket a nyomdaipar jobb sorsra érdemes művelőjéhez. Egyesületünk vezetősége, de meg a nyomdászszervezet minden egyes tagja, teljes mértékben híve a tanulásnak, a fejlődésnek és mindent elkövettek már a múltban is arra nézve, hogy hozzájuttassák a szakma művelőit az ismeretek megszerzéséhez. Nagy áldozatok árán tartja fenn az Egyesület a különböző irányú nyelvi tanfolyamokat, szemináriumokat és továbbképző tanfolyamokat, ahol a legavatottabb kezű mesterek oktatják a hallgatókat a gyakorlati mesterfogásokra és az elméleti ismereteket is hivatott, hozzáértő, kiváló képzettségű előadók közvetítik az érdekelteknek. Vannak a szakmának nagyszerű szedőművészek, kitűnő fűró-faragói s nincs hiány nyomtató nagymesterekben sem, jutna belőlük arra is, hogy a vidéki nyomdászokat oktassák. Csupán az anyagi eszközök hiányoznak ahhoz, hogy ezek a jeles szedő- és metsző-, valamint nyomtató-mesterek felkereshessék a vidéki városok nyomdászeit és tudásukat, művészetüket átláttalják az ország minden részében élő nyomdász-nemzedékbe. Ehhez a tevékenységhez pénz kellene – talán nem is olyan túlságosan sok –, amit mi magunk nem tudunk előteremteni. Szükség lenne itt arra, hogy az illetékes minisztérium nyújtson anyagi segítséget ahhoz, hogy a magyar vidék nyomdászeit felkereshessék ezek az oktatók. Vannak a magyar könyvnyomtatóiparnak olyan lelkes apostolai, akik vállalnák a hányatott vándoroktatási munkát, ha erre az anyagi alap ren-

ORILLEUX CH. ÉS TÁRSA RT.

KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI
FESTÉKGYÁRA
IRODA: BUDAPEST IV,
FERENC JÓZSEF RAKPART 27
GYÁR: BUDAFOK
TELEFÓN: 2-696-35, 2-697-78

delkezésre állana. Meg kell próbálkozni az oktatásügyi bizottságnak azzal, hogy megvalósítsa valami úton-módon a vándor tanfolyamok rendszerét, hogy legalább a népeesebb vidéki csoportok tagjai is hozzájuthassanak a tudás kúforrásához. Addig pedig, amíg ez nem valósulhat meg, meg kellene csinálni azt, hogy az Egyesület és a körök által rendezendő előadásokról gyorsírói jegyzeteket kellene készítenni, vagy az illető előadót kellene megkérni, hogy előadásának anyagát bocsássa rendelkezésére az oktatásügyi bizottságnak és ez azután leküldené a vidéki csoportokhoz, ahol azokat felolvasná valamelyik helybeli tag, akit a központból látnának el megfelelő instrukciókkal. A tanfolyamok munkáiból is kellene összeállítani negyedévenként egy-egy kollektívot, amelyeket megfelelő jegyzetekkel ellátva, le kellene küldeni a vidék számára tanulmányozás végett. Ezt parancsolják a mai viszonyok, amikor minden téren olimpiai teljesítményt várnak a vidéki nyomdásztól is, akinek számszorta rosszabb a helyzete, mint a fővárosban dolgozóké, mert tudott dolog, hogy a vidéki nyomdák nagyon-nagyon hiányosan vannak felszerelve úgy betű, mint gép tekintetében és éppen ezért sokszor sokkal több leleményességre van szüksége a vidéken dolgozó nyomdásznak. A hiányos anyagon kívül az is sürgeti a vidék oktatásának felkarolását, hogy a vidéken működő nyomdász nem lehet specialista, hanem neki minden munkához kell értenie, minden munkát el kell végeznie, még pedig igen gyorsan. Az ilyen fölfokozott követeléseknek pedig csak akkor tehet eleget kifogástalanul a vidéki tipográfus, ha továbbképzéséről gondoskodás történik. – Miskolci kollégám a kongresszus elé terjesztette oly értelmű indítványt, hogy a központ karolja fel a vidék oktatását. A kongresszus konkrét indítványt kért, én itt megpróbáltam elmondani, hogyan gondolnám a vidék oktatását; kérem a vidéki kollégákat: szólnak a kérdéshez, s akkor én is folytathom még elgondolásaim köztését, hogy megteremthessük a vidéki szakoktatás alapjait. Erdélyi József II.

Szerkesztői posta

Lapunk szerkesztője található minden kedden délután fél 5 és 6 óra között az Egyesületben, egyébként reggel 8 óratól délután 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 1-310-16).

Szerkesztőbizottsági ülés: minden keddi napon a szokott helyen és időben.

A legközelebbi füzeti szerkesztőségi záróideje: október 25.

***

B.: Abban igaz van, hogy a Grafikai Szemle mellékleteinek tervezetei eddig általában a szakkurzusokon készültek, de ennek az az oka, hogy csak ily tervezetek állottak eddigél rendelkezésünkre. Nagyon szívesen közlünk a továbbképző tancsoportokon kívül álló kollégáktól is szedéstervezeteket – sőt már ki is van szedve ilyen egynéhány –, a fő dolog, hogy megüssék a kellő mértékét.

R. A.: A „tízujjas” billentyűző rendszerről szóló dolgozatát – amint látja – közzöltük. A szerkesztő bizottságnak különben az a véleménye erről a tárgyról, hogy az immár teljesen ki van merítve, s új szempontokat és új argumentumokat aligha lehetne már sem pro, sem kontra találni. Ezért úgy véli: szüntessük be a további vitát.

B. Mátyás: Ki van szedve, de a jövő számra maradt. V.: Érdekes levelére itt adjuk meg a választ, főképpen azért, hogy mások is értsenek belőle. Mert bizony a Grafikai Szemle megindította óta jócskán hallottunk elismerő szavakat, valamint itt-ott kritikus megjegyzéseket is a lapról. Jól esik megállapítanunk, hogy – mint az Ön levelében is – a kritikai megjegyzések közül is

A 7. füzeti tartalma:

	Old.
Magister artis impressoriae	157
Föltámad a kéziszedés!.....	158
Orotype sorszedő és filmnyomtató gép (Höhne Ottótól)	160
Klisé-mizériák (Lakenbach Artúrtól)	161
Nyelvi és helyesírási bogarászás (Herzog Salamontól)	162
Tízujjas rendszer a Monotype-on (Román A.)	163
A fotográfálás (–er –ő-től)	165
Elmélet és gyakorlat (Nánási Gábortól)	165
Munkabeosztás és munkaterv (Székely A.-tól) 166	
Szaktechnikai problémák (Ifj. Novák L.-tól) ...	167
Továbbképző szakoktatás.....	177
A kence a nyomdai parban (i. h. v.)	177
Az újsághirdetések matricáiról (S. E.-től).....	178
A gépszedő napl munkájához (Weisz Z.-től) 179	
A nyelvekről (Rasofszky Andortól).....	180
Pályázatok.....	181
Följegyzések	182
Szerkesztői posta	184
A szakkulturális munkacsoportok szedéspéldái: a boríték 1., 3. és 4. oldalán és a lap bensejében a 169-től 176-ig terjedő nyolc oldalon.	

csupa jóakarát meg ügyszeretet csillámlik elő, ami egyrészt a magyar nyomdászvilág érettségét és irodalmi szociabilitását bizonyítja, másrészt pedig azt, hogy kollégáink valóban törődnek a lappal. A kritikanélküliség a közömbösség jele volna, s mindenesetre fájdalom-sabban esnék a legélesebb kifogásolásnál is. – A Grafikai Szemlét illető kritikai megjegyzések általában esztétikai természetűek, éppen úgy, mint már negyedszázad előtt is csak ilyenek voltak a nyomdász-művészeti nagy reformmozgalmak idején, amikor az angol Morrissék bölcs tanítása Czako Elemér közvetítése útján hozzánk is eljutott, s lázba hozta a magyar nyomdászvilág tekintélyes rétegét. Azóta sok víz folyt le a Dunán, de az emberek ízlése nagyon-nagyon különböző, sőt gyakran egymással ellenkező maradt. Amint hogy az esztétikai dolgok megítélése mindenkor a legszubjektívabb alapokon nyugodott. Az egyik ember Raffaello szelidségében, a másik Michelangelo monumentalitásában találja gyönyörűségét, a harmadikat csak Correggiónek a folyton mozgó szem számára készült művei elégitik ki; de sokan vannak azután, akiknek a kubsztikus, expresszionista stb. fölfogás a szívügyük. Az egyiknek ez tetszik, a másikkak amaz. Kinek a pap, kinek a papné ... A művészeti dolgokban való ilyes szubjektívizmus mintha fölöslegessé, hiábavalóvá is tenne minden vitakozást, hisz a világ művészeti irodalmának nagy része alig is más, mint falra borsót hányás. – S ha már általános művészi dolgokban sem lehet közös nevezőre hozni az emberiség ízlését: érthető, hogy a nyomdászati termékek dolgában is szűfőle lehet az egyéni guszttus. Vannak örökérvényű tipográfiai szabályok, amelyeket föltétlenül követni kellene minden nyomdásznak, de ezeken túl is van valami: a stílus, a korok gyorsan változó divatja. Ezt általában követni szokás, de nem föltétlenül szükséges, hogy vele érezzünk. A szubjektívizmusunkat tehát megörözhetjük. Amikor valakit például a nyomdász-művészet klasszikus formáihoz hív a szíve, hiába hozzák ellibe a legrefináltabb görbe-soros, ferdére állított, egyafűrt „blickfang”-okkal hivalkódó, aszimmetrikus modernséget: elismeri, hogy szép dolog, derék dolog az az új utak keresgélése, de magában mingyárt meg is állapítja, hogy „hej, még-

sincs párja a régi nyomdász-művészek szimmetrikus munkamotódusának”. – A jelen esetben, a Grafikai Szemle esetében azonban felvetődik néhány nehéz kérdés: Helyén van-e, s abszolúte döntő hatású-e a szubjektív tetszésből vagy nemtetszésből fakadó kritika? Nem lehetnek-e a mi esetünkben olyan tényezők, amelyek bírálóinkat arra készíthetnék, hogy szubjektívizmusukat az alkalommal korlátozzák? Hiszen a szép törvényelnek teljes föllismerése és maradéktalan lerög zítése még eddig senkinek sem sikerült. Vannak értéke segédeszközeink ebben a tekintetben – a tudományosan is megalapozott új színharmóniára, az ősi arany-metszési szabályokra meg az Ostwald-féle forma-tanra gondolunk – de ezek általánosabb gyakorlati fölhasználására ritkán kerül a sor. Volt, van és marad a szubjektív tényező: „szép, mert nekem tetszik” (Gregusnál: „érdek nélkül tetszik”). – A nyomdászat: művészet. A művészeti elemek – a belütipus, a szín, a papíros síkja stb. – megvannak benne, és a szedőember szintetikai ügyességétől és ízlésétől függ, hogy ezeket az elemeket valóban művészi módon tudja-e fölhasználni. Sajna, az a tapasztalásunk, hogy országsszerte kevés az ilyen nyomdász. Ezért van szükség továbbképző oktatásra, mégpedig nemcsak a budapesti munkacsoportok keretén belül, hanem – újabban, a Grafikai Szemle útján – az egész országra kiterjedően. Tömegszakkultúrára van szükségünk, azt akarunk csinálni. – A budapesti munkacsoportok szakoktatóit – egyben lapunk művészi kollégiumát – a Grafikai Szemle mellékleteinek összeválogatásakor nem az a cél vezeti, hogy tipográfiai remekkel tündököljenek, hanem az, hogy magántanulása alkalmas munkamotódust adjanak a tanfolyamokon kívül álló többzerebnyl szedő sokaság kezébe, olyat, aminőt a legszerényebb berendezésű nyomda szedője is jól használhat. Az általános nívó emelése e nagy céljának van alárendelve minden. Ez különösen az olommetszési példaknál egészen szembeeszkő. Hiszen az csak nem tételezhető föl, hogy mi – itt Magyarországon – gótikus betűket terveztetnénk az ifjúságunkkal. Dehogy is! Azok a nagy gót betűk csak arra valók, hogy azok vésegetésével kénytelen-kelletlen gyakorolgassa tanítványunk a görbe vonalak metszését, a vésoőknek ilyen alkalmakkor való kezelését stb., stb. Egyelőre tehát főleg csak a szakkulturális munkák metódikáját szemlélteti és tanítja a Grafikai Szemle mindenik melléklete és illusztratív meg dekoratív anyaga is általánosságban. Erre van most legnagyobb szükség. Építeni pedig csak alulról lehet. – Amikor fölvilágosító megjegyzéseinket a fönnbbieken megtettük, kérve kérünk mindenkit, aki szívéen hordozza nyomdai parunk színvonalát általános emelésének nagy ügyét: nézze fáradadozásainkat jóakarattal, mérlelje az Innen-onnan fölmerülő nehézségeinket, s mindenek föltött várja meg türelemmel, mire kibontakozhatik a Grafikai Szemle karaktere, s a tömegszakkultúra megteremtése érdekében való munkásságának immár eredménye is kezdenek mutatkozni. Nem kerül nagy időbe!

A Grafikai Szemlét a kiadó egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre ..... 7— pengő egyes számok ára ..... 80 fillér.

Felelős szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Bauer Henrik, Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Herzog Salamon, Schneider Jenő, Schreiber Ede.

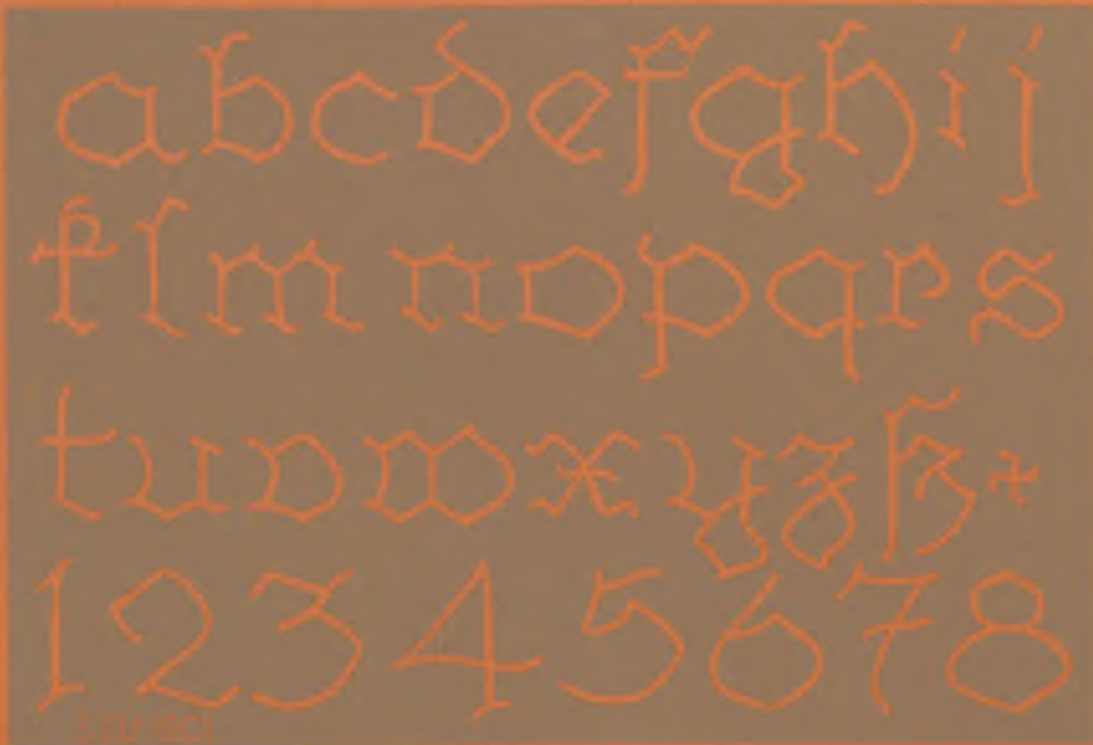
A lap technikai és művészi kiállítását intéző kollégium: Dukai Károly, Kun Mihály, Wanko Vilmos.

Kiadó-tulajdonos

a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete.

Felelős kiadó: Halász Alfréd.

Nyomatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapesten (VIII, Conti ucca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete budapesti továbbképzőjének ólom-metszeteiből. A felső gótkus ábécé Selmecci József, az első „tollvonásos” gyakorlat Höchst Pál munkája, aki ezt úgynevezett „szílvavésóval” végezte. Bár a gótkus betűt magyar nyelvű szedéshez nemigen használják, az ólomanyaggal való megismerkedés és a vésők könnyű és biztos kezelhetése szempontjából igen fontosak az efféle görbe- és töröttvonalas gyakorlatok.

10

ZOO

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete budapesti továbbképzője ólom- és linoleummetszést gyakorló tancsoportjának munkásságából. Az anyag ez esetben ólom, illetőleg ennek antimonnal és cinnel való ötvözete, az úgynevezett stereotípiái fém volt. Az ólommetszés az anyag olcsósága, kéznélvése és jó nyomtalhatósága révén mind népszerűbbé lesz nyomdászati körökben. Ennek az oldalnak tervezését és metszését különben Sütő László végezte.

21063
P. V. H.